บทความวิจัย

การประเมินการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่ได้รับการถ่ายโอนไปสู่องค์การบริหารส่วนจังหวัดในปีงบประมาณ 2566*

อุดม ทุมโฆสิต[a] รติพร ถึงฝั่ง[b] หลี่ เหรินเหลียง[c] จิรวัฒน์ ศรีเรือง[d]

บทคัดย่อ

สืบเนื่องจากรัฐบาลได้ถ่ายโอน รพ.สต. จำนวน 3,263 แห่ง จากกระทรวงสาธารณสุขไปให้แก่ อบจ. 49 จังหวัด ในการนี้จึงทำให้เกิดข้อสงสัยว่า การถ่ายโอนดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อบริการที่ รพ.สต. รับผิดชอบอยู่หรือไม่ ดังนั้น การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลทางด้านบริการของ รพ.สต. หลังจากการถ่ายโอน โดยหาคำตอบว่า (1) หลังการถ่ายโอนบริการที่ส่งมอบแก่ประชาชนดีขึ้นหรือแย่ลงกว่าเดิม (2) จุดอ่อน/จุดแข็งที่สำคัญของการบริการหลังการถ่ายโอนเป็นอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการถ่ายโอน (3) เพื่อเสนอแนะแนวทางปรับปรุงบริการของ รพ.สต. ให้มีสมรรถนะในการบริการเพิ่มขึ้น สำหรับกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ใช้ตัวแบบ รพ.สต. ติดดาว เป็นกรอบเนื้อหาในการประเมิน ส่วนวิธีวิทยาการวิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้าจากตัวอย่าง 32 รพ.สต. จาก 8 จังหวัด 4 ภาค ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์และตีความโดยโปรแกรม ATLAS.ti ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 60 ของบริการหลังการถ่ายโอน ยังคงเหมือนก่อนการถ่ายโอน ส่วนอีกร้อยละ 25 มีแนวโน้มดีกว่าเดิม เนื่องจากได้รับงบประมาณและบุคลากรเพิ่มขึ้น และที่เหลือประมาณร้อยละ 10 เห็นว่าแย่กว่าเดิม เนื่องจากมีบุคลากรจำนวนหนึ่งไม่ได้ถ่ายโอนมาด้วย สำหรับปัญหาสำคัญของระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ คือ คุณภาพของบริการยังต่ำกว่าเป้าหมายอีกมาก เนื่องจากงบประมาณและกำลังคนยังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหานี้รัฐบาลควรพิจารณาพัฒนากำลังคนและงบประมาณให้เพียงพอแก่ความจำเป็น

คำสำคัญ: รพ.สต., บริการสุขภาพปฐมภูมิ, รพ.สต.ติดดาว

---

[a] ศาสตราจารย์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ E-mail: udom@nida.ac.th

[b] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

[c] รองศาสตราจารย์ คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

[d] นักวิจัย คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

***การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยชุด เรื่อง การประเมินนโยบายการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลไปสู่องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)**

รับบทความ: 14 มิถุนายน 2567 แก้ไขบทความ: 9 กรกฎาคม 2567 ตอบรับบทความ: 18 กรกฎาคม 2567

Research

The Evaluation of Primary Health Care Servicing by Subdistrict Health Promotion Hospitals Transfered to Provincial Administrative Organization in Fiscal Year 2023*

Udom Thumkosit[a] Ratiporn Teungfung[b] Li Renliang[c] Jirawat Sriruang[d]

Abstract

As a result of the government transferring 3,263 Subdistrict Health Promotion Hospitals (SHPHs) from the Ministry of Public Health to Provincial Administrative Organizations of 49 provinces, this has led to doubts as to whether will the said transfer cause an impact on the services that the SHPHs is responsible for? Therefore, this research aims to evaluate the service outcomes of the SHPHs after the transfer. By answering the questions: (1) After the transfer, the services delivered to the people are better or worse than before. (2) What are the main weaknesses/strengths of the services after the transfer? Compared to before the transfer (3) to suggest ways to improve the services of the SHPHs to have increased service performance. For the conceptual framework of the research, the Star SHPHs model was used as the content framework for the evaluation. As for the research methodology, qualitative research methods were

[a] Professor, Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration, E-mail: udom@nida.ac.th

[b] Assistant Professor, Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration

[c] Associate Professor, Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration

[d] Researcher, Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration

*This research is part of the research project series on the evaluation of the policy of transferring sub-district health-promoting hospitals to provincial administrative organizations, which is supported by the Health Systems Research Institute (HSRI)

Received: 14 June 2024 ***Revised: 9 July 2024*** ***Accepted: 18 July 2024***

used. Triangulated data were collected from a sample of 32 SHPHs from 8 provinces, 4 regions. The data were analyzed and interpreted using the Atlas.ti program. The results found that 60 percent of post-transfer services are still like a transfer wrap the other 25 percent are likely to be better than before. Due to receiving an increase in budget and personnel and the remaining 10 percent said it was worse than before. This is because a number of personnel were not transferred. The main problem of the primary health care system is that the quality of the service is still much lower than the target. This is because the budget and manpower are still below standard. Therefore, to solve this problem, the government should consider developing manpower and budget to meet the needs. If the majority of people agree on this matter, permission to bet or operate legal online soccer betting businesses under close supervision and monitoring may be considered.

Keywords: Sub-district Health Promotion Hospitals, Primary Health Service, Star Sub-district Health Promotion Hospitals

บทนำ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) มีฐานะเป็นหน่วยบริการหลักปฐมภูมิ มีบทบาทสำคัญในการให้บริการเชิงรุกด้วยการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีด้านสาธารณสุข ซึ่งได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าประเทศไทยจะขับเคลื่อนไปสู่สุขสภาวะถ้วนหน้าทั้งด้านปริมาณและด้านคุณภาพ โดยมี รพ.สต. เป็นหน่วยบริการนำในการขับเคลื่อนการดูแลสุขภาพประชาชนในเขตบริการด้วย 5 บริการหลักทางสาธารณสุขคือ (1) ด้านการส่งเสริมสุขภาพ (2) ด้านการป้องกันและการควบคุมโรค (3) ด้านการรักษาพยาบาล (4) ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ และ (5) ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้ทั้ง 5 ประเภทบริการดังกล่าว รพ.สต. ได้รับการออกแบบให้ยึดบริการด้านส่งเสริมการป้องกันโรคในเขตพื้นที่บริการของตนว่ามีลำดับความสำคัญสูงสุด

1.1 เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องวิจัยประเมินผล

สืบเนื่องจากได้มีมติคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบในการถ่ายโอนสถานีอนามัย (สอน.) และ รพ.สต. จากกระทรวงสาธารณสุข (สธ.) ไปสู่องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) โดยในปีงบประมาณ 2566 ได้ถ่ายโอน รพ.สต. ไปแล้วจำนวน 3,263 แห่งจาก 9,872 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 33.05 ของ สอน. และ รพ.สต. ทั้งประเทศ ในการนี้มีบุคลากรที่สมัครใจถ่ายโอนไปด้วยจำนวน 23,023 คน (Health Systems Research Institute, 2023) ทั้งนี้โดยมีหลักเกณฑ์กำกับการถ่ายโอนไปด้วยว่า *“ประชาชนต้องได้รับบริการจากรพ.สต. ที่ดีกว่าเดิม หรืออย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่าเดิม”* ดังนั้น เพื่อทราบผลกระทบจากการถ่ายโอน จึงจำเป็นต้องทำการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวโดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(1) เพื่อศึกษาผลกระทบอันเนื่องมาจากการถ่ายโอน รพ.สต./สอน. (ในปีงบประมาณ 2566) จาก สธ. ไปสู่ อบจ. โดยการเปรียบเทียบลักษณะการจัดบริการปฐมภูมิของ รพ.สต. ระหว่างก่อนถ่ายโอนและหลังถ่ายโอนว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้นหรือแย่ลงอย่างไร ด้วยสาเหตุอะไรและอย่างไร

(2) เพื่อศึกษาจุดอ่อน/จุดแข็ง หรือ โอกาส/อุปสรรค ในการให้บริการโดย รพ.สต. ในฐานะที่ รพ.สต. เป็นหน่วยบริการหลักในการขับเคลื่อนไปสู่ยุทธศาสตร์ชาติด้านระบบสุขภาพปฐมภูมิ

(3) เพื่อนำผลการศึกษามาจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาบริการของ รพ.สต. ภายใต้การอภิบาลของ อบจ. ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 ขอบเขตการศึกษา

(1) ด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาผลกระทบด้านบริการของ รพ.สต. ที่ได้รับการถ่ายโอนจาก สธ. ไปสู่ อบจ. ปีงบประมาณ 2566 (โดยเปรียบเทียบผลการบริการระหว่างก่อนกับหลังการถ่ายโอน) ตลอดทั้งศึกษาถึงจุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรคในการให้บริการแก่ประชาชน (2) ด้านสถานที่

ประกอบด้วย 8 จังหวัด 4ภาคกลาง ได้แก่ กาญจนบุรี และระยอง ภาคเหนือได้แก่ นครสวรรค์ และพิจิตร ภาคอีสานได้แก่ นครราชสีมา และสกลนคร และภาคใต้ได้แก่ นครศรีธรรมราช และกระบี่ และ (3) ขอบเขตประชากรที่ศึกษาคือ รพ.สต. จำนวน 32 แห่ง ที่ได้รับการถ่ายโอนไปสู่ อบจ. ในเขต 8 จังหวัด ตาม (2)

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(1) ทราบถึงผลของการดำเนินงานและเชิงข้อคิดเห็นของ รพ.สต. ในด้านการให้บริการ รวมทั้งทราบถึงจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคในการให้บริการของ รพ.สต. อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงและการอภิบาลดังกล่าว ทั้งก่อนโอนและหลังโอน (2) ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ปรับปรุงการพัฒนา รพ.สต. ภายใต้การอภิบาลของ อบจ. ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และ (3) ผลการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอทางวิชาการ เพื่อพัฒนาบริการของ รพ.สต. ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การทบทวนวรรณกรรม

เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดในการวิจัยที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาการที่ชัดเจน คณะวิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนิรนัย (deductive inference) ขึ้นเป็นกรอบแนวคิด โดยมีเนื้อหาดังนี้

1. ระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ: ความหมายและสถานะ

ระบบบริการปฐมภูมิ เป็นระบบบริการสุขภาพที่โดยทั่วไปหมายถึง *บริการขั้นปฐมภูมิ (First-line) ในการบริการแก่ประชาชนอย่างเป็นระบบ* กล่าวคือ เป็นบริการที่มีเป้าหมายในการเข้าถึงทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมทั้งสังคม โดยเป็นการดูแลที่ครอบคลุมครบทุกด้านเชิงบูรณาการ (Intergrated) ทั้งด้านส่งเสริม ป้องกัน รักษาพยาบาล (ในระดับด่านแรก) การฟื้นฟูสภาพและการบริบาลแบบประคับประคอง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวมีสุขภาพดีโดยรวมทั้งสังคม (Supattra Srivanichakorn, 2009; Rifat A. H., 1996)

โดยปัจจัยดังกล่าว บริการสุขภาพปฐมภูมิ จึงเป็นหน่วยบริการขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นระดับล่างสุด มีเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบขนาดเล็ก เข้าถึงได้สะดวก มีเป้าหมายในการดูแลเชิงรุกเพื่อสร้างสุขภาวะ โดยใช้ปรัชญาหลักในการโน้มน้าวจูงใจให้ประชาชนและสังคมดูแลตนเองเป็นหลัก ส่วนการรักษาโรคก็สามารถทำได้เพียงความเจ็บป่วยเบื้องต้นและเท่าที่จำเป็น (Starfield, 1998; Supattra Srivanichakorn, 2009)

ในประเทศไทยระดับบริการสุขภาพของชาติแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ระดับแรกได้แก่ ระบบสุขภาพปฐมภูมิดังกล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นหน่วยบริการหลักคือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ซึ่งยกฐานะขึ้นมาจากสถานีอนามัย (สอ.) รพ.สต. ตั้งอยู่ในระดับตำบลมีเขตตำบลเป็นพื้นที่ในการ

ให้บริการ *ระดับที่สอง* เป็นระดับทุติยภูมิ ตั้งอยู่ในระดับอำเภอ มีเขตอำเภอเป็นเขตบริการ หน่วยบริการเรียกว่า โรงพยาบาลชุมชน (รพช.) ซึ่งประชาชนมักเรียกขานว่า โรงพยาบาลอำเภอ *ระดับที่สาม* คือระดับตติยภูมิ ซึ่งมีโรงพยาบาลทั่วไป (รพท.) เป็นหน่วยบริการ ซึ่งบางครั้งนิยมเรียกว่า โรงพยาบาลจังหวัด ซึ่งโรงพยาบาลทั้งสามระดับได้รับการกำหนดบทบาทสัมพันธ์กันในการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ของตน กล่าวคือ ในกรณีเจ็บป่วยที่รักษายาก ต้องการแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญสูงและต้องใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ซับซ้อนทันสมัย อันเกินความสามารถของระดับต่ำกว่าจะรักษาได้ ผู้ป่วยดังกล่าวจะได้รับการนำส่งไปรักษา ณ โรงพยาบาลระดับสูงขึ้นตามลำดับ และเมื่อผู้ป่วยได้รับการรักษาจนถึงขั้นปลอดภัยแล้ว ก็อาจส่งกลับมาให้โรงพยาบาลระดับล่างดูแลต่อไปจนหายเป็นปกติ

ในด้านปรัชญาหลักของระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ ยึดหลักการตามทฤษฎีสุขภาพขึ้นกับปัจจัยทางสังคมเป็นหลัก โดยเชื่อว่าสภาวะทางสุขภาพย่อมขึ้นต่อปัจจัยทางสังคมอันหลากหลายและซับซ้อน สุขภาพดีเกิดจากสังคมมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีและมีปัจจัยแวดล้อมที่ดีควบคู่กัน ดังนั้น เพื่อให้สังคมมีสุขภาพดี จึงจำเป็นต้องจัดการปัจจัยทางสังคมให้เหมาะสม โดยบริการที่เรียกว่า การส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) ป้องกันโรค (Health Prevention) และภารกิจที่เป็นแก่นสำคัญทางสาธารณสุข (The Essential Public Health Functions)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ระบบสุขภาพปฐมภูมิ หมายถึง *ระบบที่ให้บริการสุขภาพในระดับที่เป็นด่านแรกของระบบบริการสาธารณสุข (First line health care services) ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลสุขภาพของประชาชนอย่างต่อเนื่องร่วมกับประชาชน โดยประยุกต์ความรู้ทั้งทางด้านการแพทย์สาธารณสุข จิตวิทยา และสังคมศาสตร์ ในลักษณะการผสมผสาน (Integrated) การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาโรค และการฟื้นฟูสภาพได้อย่างต่อเนื่อง (Continuous) และการสาธารณสุข (Public Health) ด้วยแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic) ให้แก่บุคคล ครัว และชุมชน (Individual, family and community) โดยมีระบบการส่งต่อและเชื่อมโยงกับโรงพยาบาลได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งประสานกับองค์กรชุมชนในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาความรู้ของประชาชนในการดูแลส่งเสริมสุขภาพของตนเอง และสามารถดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วยได้อย่างสมดุล* (Supattra Srivanichakorn, 2009b)

2. เจตนารมณ์ของรัฐในการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิแก่ประชาชน

รัฐไทยได้ให้การรับรองสิทธิของประชาชนในการได้รับบริการสุขภาพอย่างถ้วนหน้า โดยได้บรรจุเจตนารมณ์ดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในหมวดต่าง ๆ อาทิ *หมวด 3* ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 47 ได้บัญญัติไว้ว่าบุคคลย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ บุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายบัญญัติ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

หมวด 5 หน้าที่รัฐ *มาตรา 55* กำหนดไว้ว่ารัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคและส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้บริการสาธารณสุขต้องครอบคลุมการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมและป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพ รวมไปถึงต้องพัฒนาบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

หมวด 16 การปฏิรูปประเทศ *มาตรา 258* ระบุการปฏิรูปประเทศด้านการสาธารณสุขไว้ในข้อ ช. ด้านอื่น (4) และ (5) เกี่ยวกับการปรับระบบหลักประกันสุขภาพให้ประชาชนได้เข้าถึงบริการที่มีคุณภาพและสะดวกทัดเทียมกัน รวมทั้งมีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวในสัดส่วนที่เหมาะสม
เพื่ออนุวัตรให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว รัฐได้ประกาศพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 ขึ้นบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2562 โดยได้กำหนดกลไกการจัดบริการระบบสุขภาพปฐมภูมิที่มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวและคณะผู้ให้บริการสุขภาพปฐมภูมิในการดูแลประชาชนในสัดส่วนที่เหมาะสม รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ที่ต้องดำเนินการ เพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการส่งเสริมสุขภาพปฐมภูมิที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม มีคุณภาพและมีมาตรฐาน โดยมีกลไกและกระบวนการในการประสานความร่วมมือเพื่อจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมทั้งการส่งต่อผู้รับบริการและการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยบริการทั้งระดับปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตติยภูมิ

3. การจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิที่ส่งมอบให้แก่ประชาชน

พระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 หมวด 4 ว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิ มาตรา 30 ได้ระบุให้มีการกำหนดกลไกและหลักเกณฑ์ในการส่งเสริมและพัฒนาให้ รพ.สต. มีความสามารถเป็นหน่วยบริการปฐมภูมิ โดยให้ รพ.สต. มีฐานะเป็นบริการสุขภาพด่านแรกของระบบบริการสาธารณสุข ซึ่งมีบทบาทดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่นระดับตำบล โดยที่ให้บริการดูแลประชาชนตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เกิด การดำรงชีพ จนตาย สำหรับบริการสุขภาพปฐมภูมิโดย รพ.สต. สามารถสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้ (Choochai Supawongse et al., 2009)

(1) บริการส่งเสริมสุขภาพ คือการบำรุงรักษาร่างกายให้แข็งแรง มีภูมิต้านทานโรค กล่าวคือ ความพยายามและการริเริ่มเพื่อปรับปรุงและส่งเสริมสุขภาพโดยรวม โดยมีเป้าหมายเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักแก่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน และใช้กลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการเลือกวิถีชีวิตและพฤติกรรมเชิงบวกที่ส่งเสริมสุขภาพที่ดี และมีเป้าหมายสูงสุดคือทำให้สังคมดูแลสุขภาพตนเองโดยการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

(2) บริการควบคุมและป้องกันโรค เป็นการระมัดระวัง ป้องกันไม่ให้เกิดความเจ็บป่วยเป็นโรค และควบคุมการแพร่กระจายของโรค โดยใช้กลยุทธ์และมาตรการต่าง ๆ ที่มุ่งป้องกัน ติดตาม และควบคุมการเกิดและการแพร่กระจายของโรค กิจกรรมหลักบางประการของงานควบคุมและป้องกันโรค ได้แก่ การรณรงค์ให้วัคซีน การเฝ้าระวังโรค ติดตามการเกิดและรูปแบบของโรคเพื่อตรวจหาและตอบสนองต่อการระบาดได้ทันท่วงที การให้ความรู้และการรับรู้แก่สาธารณะในการป้องกันโรคด้วยตนเอง

(3) บริการรักษาพยาบาล คือ การรักษาโรคให้หายจากการเจ็บป่วย สำหรับบริการปฐมภูมินั้นจะเน้นการดูแลเบื้องต้น โดยให้บริการเป็นจุดติดต่อแรกรับสำหรับบุคคลที่ต้องการการรักษาทางการแพทย์ ในด้านขีดความสามารถในการรักษาระบบสุขภาพปฐมภูมิสามารถให้บริการทางการแพทย์ได้ในขั้นพื้นฐาน หากโรคที่รักษามีความรุนแรงเกินขีดความสามารถ ก็สามารถส่งต่อไปยังหน่วยบริการระดับสูงขึ้นไปตามลำดับได้

(4) การฟื้นฟูสุขภาพ เป็นกระบวนการฟื้นฟูและปรับปรุงสภาพร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหลังจากการเจ็บป่วย ที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดและการฟื้นฟูสุขภาพ โดยอาจรวมถึงการบำบัดทางกายภาพ กิจกรรมบำบัด การบำบัดด้วยการพูด การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา โดยสรุปของการฟื้นฟูสุขภาพ คือการแก้ไขบรรเทาความพิการ หรือ การทำหน้าที่ของอวัยวะที่ผิดปกติให้เกิดการฟื้นฟูคืนสภาพหรือใช้งานได้ดีดังเดิม อนึ่ง บริการฟื้นฟูสุขภาพเป็นบริการที่ครอบคลุมไปถึงการดูแลแบบประคับประคอง (palliative care) สำหรับผู้ป่วยที่ต้องการดูแลแบบประคับประคอง ณ ครัวเรือนของตนด้วย

(5) บริการด้านการคุ้มครองผู้บริโภค เป้าหมายเพื่อส่งเสริมและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้บริโภคในชุมชน โดยการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมเครือข่ายในชุมชน การคุ้มครองผู้บริโภค เช่น การตรวจฉลากอาหาร ตรวจร้านชำ ร้านขายยา ตรวจรถเร่ มุ่งเน้นความรู้ในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์สินค้าที่ผลิต หรือกฎหมายเกี่ยวกับการจำหน่าย ความรู้ในการเลือกซื้อ เลือกใช้ การจัดเก็บผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างปลอดภัยการตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ เป็นต้น เพื่อพัฒนาสถานประกอบการในชุมชนให้ได้มาตรฐาน

4. การถ่ายโอน รพ.สต. ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สืบเนื่องจากมาตรา 250 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้บัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ประกอบกับพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 แผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2551 และแผนปฏิบัติการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจและหน้าที่ด้านการสาธารณสุข จึงได้กำหนดให้มี

การถ่ายโอน สถานีอนามัย (สอ.) โรงพยาบาลชุมชน (รพช.) โรงพยาบาลทั่วไป (รพท.) รวมทั้ง รพ.สต. ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ตามสภาพความพร้อมของทั้งฝ่ายให้โอนและฝ่ายรับโอน

อย่างไรก็ตาม การถ่ายโอน สอ. และ รพ.สต. ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึง 2560 ทำการถ่ายโอนได้เพียง 51 แห่ง โดยเป็นการถ่ายโอนไปให้แก่ อปท. ระดับล่าง อันได้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และเมืองพัทยา ปัญหาสำคัญที่พบในการถ่ายโอนไปสู่ อปท. ระดับล่าง คือ อปท. ระดับล่างส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก มีเขตพื้นที่ไม่เหมาะสมกับเขตรับผิดชอบของ รพ.สต. รวมทั้งมีขีดความสามารถทางการเงินในระดับต่ำ ทำให้การถ่ายโอน รพ.สต. ไปสู่เทศบาล และ อบต. มีข้อติดขัดเป็นอย่างมาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2564 จึงได้เกิดแนวคิดในการถ่ายโอนไปสู่ อบจ. ซึ่งไม่มีข้อจำกัดดังกล่าว และมีขีดความสามารถในการจัดการบริการให้มีคุณภาพเท่าเทียบกันทั้งจังหวัดได้ รวมทั้งสามารถประสานงานกับส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้ สะดวกกว่าการถ่ายโอนให้ อปท.ระดับล่าง (Anond Kulthanmanusorn et al., 2018) จากเหตุผลดังกล่าวจึงนำไปสู่มติของคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ก.ก.ถ.) เห็นชอบประกาศหลักเกณฑ์และขั้นตอนการถ่ายโอนภารกิจสถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินีและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยเริ่มต้นถ่ายโอนในปีงบประมาณ 2566 เป็นปีแรก

ปัจจุบัน รพ.สต. ทั่วประเทศ (รวม สอ. เฉลิมพระเกียรติ 82 แห่งและ สอ. พระราชทานนาม 11 แห่ง) มีทั้งสิ้น 9,872 แห่ง โดยในปีงบประมาณ 2566 มีการถ่ายโอน รพ.สต. ไปอยู่ภายใต้การดูแลของ อบจ. จำนวน 3,263 แห่ง (Health Systems Research Institute, 2023)

5. การประเมินผลการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิ

การประเมินผลคุณภาพการให้บริการเป็นเครื่องมือสำคัญในการได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร การประเมินจึงจำเป็นต้องมีการเปรียบเทียบให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสิ่งที่มุ่งหมายไว้นั้นเกิดขึ้นเพราะผลจากการนำโครงการไปปฏิบัติโดยพยายามแยกปัจจัยแทรกซ้อนที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป การเปรียบเทียบนั้นต้องอาศัยตัวชี้วัดความสำเร็จที่นักวิจัยหรือฝ่ายนโยบายกำหนด ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Schulberg and Baker, 1968) จำแนกตัวชี้วัดความสำเร็จออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ตัวชี้วัดการบรรลุเป้าหมาย และตัวชี้วัดเชิงระบบ

การประเมินโดยยึดตัวชี้วัดการบรรลุเป้าหมายเป็นการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน (Program planning) โดยมีแนวคิดว่าเมื่อวัตถุประสงค์ของโครงการได้ถูกกำหนดไว้แล้ว ระเบียบวิธีและเกณฑ์ในการประเมินควรต้องนำไปสู่การหาคำตอบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นเกิดขึ้นตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไรก็ตาม Schulberg and Baker (1968) ระบุว่าการประเมินนี้มีข้อจำกัดเอาไว้หลายประการ คือ *ประการแรก* วัตถุประสงค์ของแผนงาน โครงการ

สาธารณะที่ระบุไว้ในขั้นตอนการวางแผนนั้น (โดยเฉพาะโครงการของรัฐ) มีแนวโน้มที่จะไม่ยึดโยงกับสภาพจริงของพื้นที่ กล่าวคือ กำหนดวัตถุประสงค์โครงการขึ้นตามมายาภาพ (Illusory quality) หรือบางครั้งผู้รับผิดชอบโครงการก็สงสัยว่าวัตถุประสงค์นั้นไม่มีทางเป็นไปได้ แต่ก็ยังกำหนดไว้เนื่องจากเป็นนโยบายของหน่วยเหนือ จึงทำให้ข้อค้นพบจากผลการประเมินไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการเท่าที่ควร *ประการที่สอง* เกิดจากเป้าหมายสาธารณะขององค์การไม่ได้มีเพียงเป้าหมายเดียวและหรือไม่สามารถแยกออกจากเป้าหมายอื่น ๆ ได้ ดังนั้น ทำให้เป้าหมายเฉพาะของโครงการจึงไม่สามารถประเมินและนำไปปรับปรุงได้โดยเอกเทศ เพราะย่อมมีผลเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายอื่น ๆ ขององค์การด้วย (Interrelated nature of goals) *ประการที่สาม* การประเมินโดยยึดตัวชี้วัดเชิงระบบมีแนวคิดพื้นฐานว่าองค์การคือหน่วยทางสังคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ภายในนั้นยังมีหน่วยย่อย ๆ (Subunits) และเป้าหมายย่อย ๆ (Sub goals) ที่จำเป็นอีกจำนวนไม่น้อย แต่ละเป้าหมายและหน่วยย่อยเหล่านี้ต่างก็ต้องการทรัพยากรเพื่อการดำเนินงานของตน เพื่อบรรลุเป้าหมายของตน รวมทั้งต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอกและความต้องการภายในขององค์การอีกด้วย การประเมินเชิงระบบจึงเน้นไปที่การพิจารณาว่าองค์การได้บรรลุเป้าหมายภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดหรือไม่ เพื่อการกระจายทรัพยากรไปสู่หน่วยต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมที่สุด (Optimal distribution) เพราะหากทรัพยากรถูกจัดสรรไปให้แก่เป้าหมายหนึ่งมากเกินไป อาจนำไปสู่ปัญหาในการประสานงานและการแข่งขันกันเองภายในหน่วยงานย่อยได้ Schulberg and Baker (1968) ระบุว่าวิธีนี้ปิดจุดอ่อนของการประเมินโดยยึดเป้าหมายได้เป็นอย่างดี แต่เป็นวิธีที่ต้องใช้ความพยายามและมีค่าใช้จ่ายสูง นักวิจัยต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การจึงจะนำไปสู่การประเมินผลว่าแนวทางใดเป็นการใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ตัวอย่างของการประเมินบริการสุขภาพที่น่าสนใจเช่น ระบบบริการที่พึงประสงค์หกองค์ประกอบ (The six building blocks of a health systems) โดยองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2007) ซึ่งได้นิยามองค์ประกอบ (Building block) ตามหน้าที่พื้นฐาน (Basic function) ในระบบสุขภาพบริการที่เชื่อมโยงและส่งผลต่อกัน (Inter-dependence) ไม่ว่าหน่วยงานที่ให้บริการสุขภาพปฐมภูมิจะแตกต่างกันไปอย่างไรแต่ 6 องค์ประกอบนี้เป็นพื้นฐานของความสำเร็จในการบริการและความอยู่รอดของหน่วยบริการสุขภาพ องค์ประกอบทั้ง 6 ประการได้แก่ ระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพ (Financing) ระบบการจัดการกำลังคนด้านสุขภาพ (Health Workforces) ระบบการจัดการยาและเครื่องมือทางการแพทย์ (Access to essential medicines) ระบบการจัดการข้อมูลสุขภาพ (Health information system) ระบบการจัดบริการสุขภาพ (Service Delivery) และการอภิบาลระบบ (Leadership and Governance)

สำหรับมาตรฐานคุณภาพของระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิของไทย กระทรวงสาธารณสุขได้ใช้เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ รพ.สต. ติดดาว (Office of Primary Health System Support, 2021) เป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยเนื้อหาอ้างอิงจากรางวัลเกณฑ์คุณภาพเครือข่ายบริการปฐมภูมิ (Primary Care Award) การประเมิน รพ.สต. ติดดาวจะครอบคลุมส่วนประกอบ 5 ส่วนคือ บริหารดี (Unity team) ประสานงานดีและภาคีมีส่วนร่วม (Customer focus and community participation) บุคลากรดี (Resource sharing and human development appreciation) บริการดี (Essential care) และประชาชนมีสุขภาพดี (Self-care) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงปัจจัยนำเข้า กระบวนการให้บริการ และผลลัพธ์การดำเนินงานบริการปฐมภูมิเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบทั้งองค์กร ทั้งนี้ 5 ส่วนประกอบยังเชื่อมโยงกับการกำกับติดตามโดยผ่านกระบวนการรับรองมาตรฐานของหน่วยบริการ (Accreditation) การติดตามให้คำแนะนำในการดำเนินงาน (Coaching) การสนับสนุนและดูแล (Appreciation and caring) จากทีมสหวิชาชีพ เครือข่ายบริการและโรงพยาบาลแม่ข่าย

สำหรับมาตรฐานการให้บริการตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ รพ.สต. ติดดาว พ.ศ. 2566 ส่วนที่ 4 ด้านระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ กำหนดให้ รพ.สต. ควรมีมาตรฐานการให้บริการตามหลักการบริการที่ดี 5 ด้าน (Office of Primary Health System Support, 2023) ประกอบด้วย

(1) การจัดบริการตามสภาพปัญหาสำคัญของพื้นที่ หมายถึงการจัดบริการที่เน้นความสอดคล้องกับประเด็นปัญหาสุขภาพของพื้นที่ (One Tambon One Project/Program: OTOP) เช่น ปัญหาตามกลุ่มวัย และปัญหาตามความชุกชุมของโรค เป็นต้น (2) การบริการในสถานบริการ ประกอบด้วย บริการแผนกผู้ป่วยนอก (Out Patient Department: OPD), แผนกฉุกเฉิน (Emergency Room: ER), แผนกฝากครรภ์ (Antenatal Care: ANC), คลินิกสุขภาพเด็กดี (Well Child Clinic: WCC), คลินิกโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCD), และงานบริการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ (3) การจัดบริการทันตสาธารณสุข/ทันตกรรม (4) มีการจัดบริการแพทย์แผนไทย/กายภาพบำบัด และ (5) การจัดบริการในชุมชน ได้แก่การดูแลสุขภาพต่อเนื่องที่บ้าน (Continuity of Care: COC) การดูแลสุขภาพระยะยาว (Long Term Care: LTC) ใน 4 กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุ, ผู้พิการ, เด็กพัฒนาการล่าช้า, และผู้ป่วยระยะสุดท้าย รวมไปถึงการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุม และสอบสวนโรค (Surveillance and Rapid Response Team: SRRT)

6. ผลการประเมินการถ่ายโอน รพ.สต. สู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านมา

การถ่ายโอนสถานีอนามัยไปให้ อปท. ได้เริ่มขึ้นมาแล้วตั้งแต่แผนการกระจายอำนาจฯ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551 โดยมีการโอนสถานีอนามัยจำนวน 28 แห่ง ให้แก่ อบต. เทศบาลตำบล และเทศบาลเมือง หลังการถ่ายโอนได้มีการวิจัยประเมินผลมีเนื้อหาหลัก ๆ เพื่อสรุปบทเรียนและทบทวนแนวทางการ

กระจายอำนาจด้านสาธารณสุขให้แก่ อปท. ต่อมาในระยะที่สอง เกิดขึ้นเมื่อมีประกาศคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเรื่องหลักเกณฑ์และขั้นตอนการถ่ายโอนภารกิจสถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินีและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2564 ทำให้มีการถ่ายโอนเพิ่มขึ้นเป็น 81 แห่ง ต่อมาในระยะที่สามได้มีการถ่ายโอนในปีงบประมาณ 2566 ได้ทำการถ่ายโอนไปอีก 3,263 แห่งจากทั้งหมด 9,872 แห่ง (คิดเป็นร้อยละ 33.05)

ผลการประเมินการถ่ายโอนระยะแรก พบว่า อปท. ที่รับโอนสถานีอนามัยไปสามารถบริหารจัดการได้ในทิศทางที่ดี โดยสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้เป็นที่น่าพอใจ แต่พบด้วยว่าปัญหาสำคัญคือ ปัญหาบุคลากรจำนวนหนึ่งไม่ได้ถ่ายโอนตามไปด้วย ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนบุคลากรในการให้บริการตามมาจากการถ่ายโอน (Yaovaman Suasangtong and Rampai Kaewvichien, 2012) ปัญหานี้ทำให้ อปท. หลายแห่งเกิดความไม่มั่นใจในการรับโอน จึงปรับเปลี่ยนท่าทีจากการรับโอนไปเป็นการจัดสร้างสถานบริการขึ้นเอง เช่นการจัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขของ อปท. ต่าง ๆ โดยทำความร่วมมือกับโรงพยาบาลศูนย์ในการสนับสนุนบริการทางการแพทย์ หรือจัดตั้งโรงพยาบาลของ อปท. ขึ้นเอง แล้วว่าจ้างโรงพยาบาลเอกชนเป็นผู้ดำเนินการรักษาโรค เป็นต้น (Kowit Phuangngam et al., 2012)

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลการถ่ายโอนในช่วงแรกได้นำไปสู่การเสนอรูปแบบหรือทางเลือกในการจัดระบบการกระจายอำนาจด้านสาธารณสุขไปสู่ อปท. เสียใหม่ โดยเน้นให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่มากขึ้น โดยเสนอว่าไม่ควรกำหนดรูปแบบการถ่ายโอนเป็นแบบเดียวกันทั่วประเทศ (สงครามชัย ลีทองดี, 2554) ในที่สุดมีข้อเสนอว่าควรโอนไปให้แก่ อบจ. แทนเพราะมีศักยภาพทางการเงินและการจัดการมากกว่า อบต. และเทศบาล (Vinai Leesmidt and Supasit Pannarunothai, 2016)

การถ่ายโอนในระยะที่สองได้มีการถ่ายโอนไปให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ในปี 2564 ดาราวรรณ รองเมือง และคณะ (2565) พบว่าการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิหลังจากการถ่ายโอนไปยังองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีแนวโน้มดีขึ้น กล่าวคือ มีการตอบสนองต่อปัญหาของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้น เนื่องจาก อบจ. ได้รับการสนับสนุนบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์เพิ่มขึ้น มีเพียงบริการทันตสาธารณสุข/ทันตกรรมและกายภาพบำบัดที่มีแนวโน้มการให้บริการที่ลดลง ส่วนผลงานของ Ratthayanaphit Ratchathawan et al. (2022) เห็นว่าการปฏิบัติงานของ รพ.สต. มีหลายหน่วยงานจากหลายสังกัดเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการแพทย์ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เป็นต้น ยังมีจุดอ่อนด้านการบูรณาการตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงการบริหารหน่วยบริการและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

Sasitorn Taptagaporn et al. (2023) พบว่า รพ.สต. ที่ถ่ายโอนไปแล้วมีความคล่องตัวในการบริหารงบประมาณมากขึ้นเพราะได้รับการจัดสรรงบประมาณโดยตรง แต่พบปัญหาเล็กน้อยเรื่องระเบียบการเบิกจ่ายและการจัดซื้อจัดจ้าง เช่น การเบิกจ่ายที่ต้องเปลี่ยนไปเป็นตามแนวทางของกระทรวงมหาดไทย โดยเฉพาะระเบียบการสนับสนุนงบประมาณจาก สปสช. ซึ่งเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดในระบบข้อมูลบริการสุขภาพที่ รพ.สต. ต้องจัดทำ ตัวชี้วัดบางตัวที่ สปสช. กำหนดมีความซ้ำซ้อนหรือไม่เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ แต่ รพ.สต. ยังจำเป็นต้องบันทึกไว้ในระบบข้อมูลบริการสุขภาพ เนื่องจากมีความเกี่ยวโยงไปถึงการจัดสรรงบประมาณและการให้คุณให้โทษแก่บุคลากรด้วย จึงควรมีการปรับปรุงตัวชี้วัดโดยยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

Somtanuek Chotchoungchatchai et al. (2022) ยังพบปัญหาการถ่ายโอนพนักงานโดยเฉพาะกลุ่มพนักงานที่จัดจ้างมาตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุขแล้วต่อมาต้องถ่ายโอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่มีระเบียบการจัดจ้างพนักงานแตกต่างกัน ปัญหาในลักษณะดังกล่าวอาจจะส่งผลกระทบต่อการบริการสุขภาพในระยะสั้น ๆ ในบางพื้นที่ ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นส่งผลต่อความสำเร็จในการการนำหลักการเวชศาสตร์ครอบครัวไปปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริงในที่สุด

2.7 กรอบแนวคิดการวิจัยประเมินผล

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา พบว่า การจัดบริการของ รพ.สต. ทั้งหลายอยู่ภายใต้กรอบมาตรฐานการกำกับดูแลตามเกณฑ์คุณภาพ รพ.สต. ติดดาว ที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดขึ้น และได้ใช้ในการตรวจประเมินมาแล้วหลายปี ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังภาพต่อไปนี้

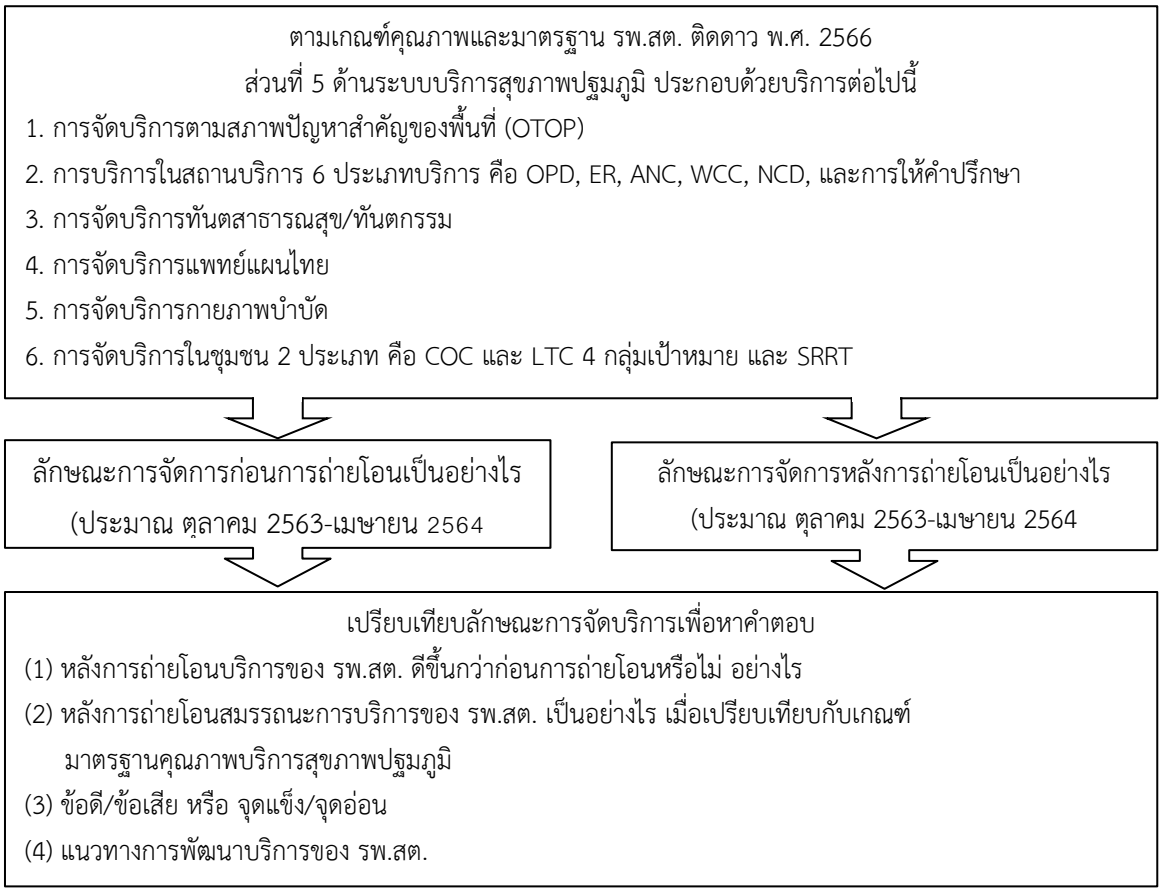

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยประเมินผล

จากภาพจะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้เกณฑ์คุณภาพและมาตรฐาน รพ.สต. ติดดาว พ.ศ. 2566 เป็นแนวทางในการประเมิน โดยเฉพาะในส่วนที่ 5 คือ ด้านระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ ซึ่งมีกิจกรรมบริการที่จะทำการประเมิน ได้แก่ 1) การจัดบริหารตามสภาพปัญหาสำคัญของพื้นที่และครอบคลุมทุกกลุ่มวัย 2) การบริการในสถานบริการ 3) การจัดบริการทันตสาธารณสุข/ทันตกรรม 4) การจัดบริการแพทย์แผนไทย 5) การจัดบริการกายภาพบำบัด และ 6) การบริการในชุมชน ในการนี้จะทำการเปรียบเทียบลักษณะการจัดการก่อนการถ่ายโอน (ประมาณ ตุลาคม-เมษายน 2564) กับลักษณะการจัดการหลังการถ่ายโอน (ประมาณ ตุลาคม-เมษายน 2565) เพื่อหาคำตอบว่า

(1) ก่อนและหลังการถ่ายโอนบริการต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ดีขึ้นหรือแย่ลงอย่างไร มีข้อดี ข้อเสีย หรือจุดอ่อน จุดแข็ง อันเนื่องมาจากการถ่ายโอนอย่างไรบ้าง

(2) รวมถึงการรวบรวมข้อเสนอแนะของบุคลากรและประชาชนหรือชุมชนในการพัฒนาการส่งเสริมการบริการแก่ประชาชนว่าควรมีแนวทางอย่างไร

จากกรอบแนวคิดในการประเมินที่กล่าวมาข้างต้น การวิจัยนี้ได้กำหนดโจทย์ในการประเมินขึ้น 13 ข้อ คือ

ข้อที่หนึ่ง นโยบายหลักในการจัดบริการของ รพ.สต. ที่ให้ความสำคัญตามสภาพปัญหาสำคัญของพื้นที่ก่อนการถ่ายโอนและหลังการถ่ายโอนมีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญเดิมหรือไม่ อย่างไร

ข้อที่สอง เปรียบเทียบการจัดบริการในสถานบริการระหว่างก่อนและหลังถ่ายโอน เพื่ออธิบายว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ข้อที่สาม เปรียบเทียบการจัดบริการทันตสาธารณสุข/ทันตกรรม ระหว่างก่อนโอนและหลังโอน เพื่ออธิบายว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ข้อที่สี่ เปรียบเทียบการจัดบริการแพทย์แผนไทย ระหว่างก่อนโอนและหลังโอน เพื่ออธิบายว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ข้อที่ห้า เปรียบเทียบการจัดบริการกายภาพบำบัด ระหว่างก่อนโอนกับหลังโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ข้อที่หก เปรียบเทียบการจัดการในชุมชน (โดยออกไปให้บริการในชุมชน) ระหว่างก่อนโอนและหลังโอนว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ข้อที่เจ็ด เปรียบเทียบการบริการระบบรับ-ส่งไปรักษาต่อ (Referral System) ระหว่างก่อนโอนและหลังโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ข้อที่แปด เปรียบเทียบการได้รับการสนับสนุนจากโรงพยาบาลชุมชน และหน่วยเหนือในด้านการบริการระหว่างก่อนโอนกับหลังโอนว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ข้อที่เก้า การให้บริการประชาชนในเขตความรับผิดชอบอย่างทั่วถึงก่อนและหลังถ่ายโอนมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ข้อที่สิบ เปรียบเทียบการให้บริการโดยรวมการถ่ายโอน รพ.สต. มาสังกัด อบจ. มีผลกระทบต่อบริการของ รพ.สต. หรือไม่ อย่างไร

ข้อที่สิบเอ็ด เปรียบเทียบโดยรวมการถ่ายโอน รพ.สต. จาก สธ. มาสู่ อบจ. มีผลดีและผลเสียหรือไม่ อย่างไร”

ข้อที่สิบสอง ปัญหาหลักในการจัดบริการให้แก่ประชาชน ก่อนและหลังถ่ายโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร มีอะไรบ้าง

ข้อที่สิบสาม การปรับปรุงบริการของ รพ.สต. ตามความเหมาะสมควรมีแนวทางอย่างไร

จากโจทย์ทั้ง 13 ข้อข้างต้น คณะวิจัยได้นำมากำหนดวิธีวิทยาการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

วิธีวิทยาการวิจัย

การวิจัยนี้เลือกใช้วิธีการวิจัยประเมินผล (Evaluative Research Method) ประเภทการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจและสัมภาษณ์เพื่ออธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้น (Exploratory with Qualitative) โดยทำการสำรวจข้อมูลเชิงลึกของเหตุการณ์และครอบคลุมประเด็นที่ต้องการประเมิน หลังจากนั้นนำข้อมูลการวิเคราะห์ถอดรหัสสำคัญ แล้วอธิบายเรื่องราวการค้นพบ พร้อมทั้งถอดข้อคิดเห็นในการพัฒนานโยบายออกมาให้เป็นรูปธรรม (Udom Thumkosit, 2024) โดยใช้โปรแกรม ATLAS.ti

หน่วยในการวิเคราะห์และแหล่งข้อมูล

หน่วยในการวิเคราะห์ของการวิจัยนี้เป็นแบบสองระดับขององค์การ (Dual Organizational Unit of Analysis) โดยใช้ อบจ. ในฐานะผู้รับผิดชอบในการดำเนินการหลังการถ่ายโอนฯ เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ในระดับจังหวัด และ รพ.สต. เป็นหน่วยวิเคราะห์ในระดับพื้นที่ปฏิบัติการ สำหรับแหล่งข้อมูลสำคัญคือ บันทึกผลทำงาน ประสบการณ์ของบุคลากรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และข้อคิดเห็นของผู้บริหารนโยบาย (นายก อบจ., ปลัด อบจ., ผอ. กองสาธารณสุข, นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด)

ตัวอย่าง

สำหรับตัวอย่างที่เลือกมาศึกษา มีจำนวน 8 จังหวัด จังหวัดละ 4 รพ.สต. โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์คือ (1) แหล่งข้อมูลยินดีให้ความร่วมมือตามความเป็นจริงโดยไม่ปิดบัง (2) ระดับ อบจ. ให้ความยินยอมตามที่คณะวิจัยร้องขอ (3) เป็น รพ.สต. และ อบจ. ที่ไม่ซ้ำซ้อนกับการวิจัยในทำนองเดียวกันในรอบ 2 ปีที่ผ่านมา (4) เป็นจังหวัดที่รับการถ่ายโอน รพ.สต. มาแล้วไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของจำนวน รพ.สต. ทั้งจังหวัด

การพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

คณะวิจัยได้ศึกษาดูงาน ณ รพ.สต. และ อบจ. 3 ครั้ง คือ ที่ รพ.สต. บึงคำพร้อย 1 (30 สิงหาคม 2565) ศูนย์การแพทย์และฟื้นฟูเทศบาลเมืองยี่โถ (2 กันยายน 2566) และ อบจ. นนทบุรี (10 มกราคม 2566) เพื่อทำความเข้าใจถึงภาระความรับผิดชอบของ รพ.สต. โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ รพ.สต. ติดดาว และที่คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ก.ก.ถ.) กำหนด แล้วถอดสาระสำคัญออกมาพัฒนาเป็นเครื่องมือการวิจัย (ชนิดแบบสำรวจเชิงลึก) ให้สอดคล้องกับโจทย์การวิจัยทั้ง 13 ข้อดังกล่าวมาข้างต้น โดยรายการสำรวจส่วนใหญ่มีโครงสร้างเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อใช้เป็นแนวทางเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้พนักงานสำรวจข้อมูลที่ต้องการตามข้อคำถามและบันทึกข้อมูลได้ตามข้อค้นพบอย่างเปิดกว้าง

การยกร่างเครื่องมือและการตรวจสอบความตรงประเด็น (Validity) ของเครื่องมือในเบื้องต้น

หลังจากได้ทำความเข้าใจในบริการของ รพ.สต. แล้ว เพื่อให้เครื่องมือมีความสอดคล้องกับสภาพการปฏิบัติจริง คณะวิจัยจึงได้ทำเครื่องมือไปทดสอบเบื้องต้น โดยตรวจสอบความเป็นไปได้ในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล(ที่ รพ.สต. และ อบจ. บันทึกไว้) และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บันทึกข้อมูล และผู้บริหารของ รพ.สต. และ อบจ.) แล้วได้นำผลมาทำการสรุปจนมั่นใจได้ว่า เครื่องมือที่สร้างขึ้นสามารถรวบรวมข้อมูลที่ต้องการได้อย่างถูกต้องตรงประเด็น และครบถ้วน

การยืนยันความตรงประเด็น (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ

คณะวิจัยได้ขอความร่วมมือจากชมรมผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (ชมรม ผอ. รพ.สต.) ให้พิจารณาความตรงประเด็นและความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ยกร่างขึ้นอีกครั้ง โดยการประชุมผ่าน Zoom Meeting จำนวน 3 ครั้ง คือ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2565 วันที่ 13 ธันวาคม 2565 และวันที่ 17 ธันวาคม 2565 แต่ละครั้งใช้เวลาประชุมไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วโมง ผลของการประชุมแต่ละครั้งคณะวิจัยได้นำความเห็นต่าง ๆ มาวินิจฉัยตรวจสอบจนมั่นใจได้ว่ามีความถูกต้องและเชื่อมั่นได้ในระดับสูง จึงถือว่าใช้ได้

การเตรียมนำเครื่องมือไปใช้ภาคสนาม

เพื่อให้มั่นใจว่ากระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้โดยไม่ติดขัดและสามารถได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ครบถ้วนตามต้องการ คณะวิจัยได้ดำเนินการดังนี้ (1) ทำหนังสือชี้แจงวัตถุประสงค์และขออนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยัง อบจ. และ รพ.สต. เป้าหมาย ทั้ง 8 จังหวัด ซึ่งได้รับการตอบรับว่ายินดีจะให้ความร่วมมือ โดยได้มอบหมายให้บุคลากรในหน่วยงานเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง ครบถ้วน (2) ร่วมหารือระหว่างคณะวิจัยกับตัวแทนของ รพ.สต. ที่จะทำหน้าที่เป็นพนักงานร่วมในการจัดเก็บข้อมูลจากจังหวัดต่าง ๆ ทั้ง 8 จังหวัด เพื่อทำความเข้าใจในเชิงลึกของข้อคำถามและรายการข้อมูลที่ควรนำมาใช้ พร้อมทั้งซักซ้อมวิธีการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ โดยมีการประชุมสัมมนาแบบผสมทั้ง Onsite และ Online ระหว่างวันที่ 7-8 มกราคม 2566 (3) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกัน (แบบ Onsite) ระหว่างคณะวิจัยและตัวแทน อบจ. และชมรม รพ.สต. จาก 8 จังหวัดที่เป็นพื้นที่การวิจัย เมื่อวันที่ 19-20 มกราคม 2566 เพื่อบรรณาธิการแบบสำรวจก่อนการจัดพิมพ์

การอบรมพนักงานเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลของ รพ.สต. ดำเนินการโดยทีมพนักงานเก็บข้อมูลภาคสนาม 8 ทีม ทีมละ 3 ถึง 4 คน ประจำ 8 จังหวัด การฝึกอบรมพนักงานเก็บข้อมูลภาคสนามดำเนินการในวันที่ 3-5 กุมภาพันธ์ 2566 โดยประชุมผ่าน Zoom meeting เพื่ออธิบายแบบสำรวจเป็นรายข้อ จากนั้นวันที่ 6-9 กุมภาพันธ์ 2566 จึงได้ฝึกเก็บรวบรวมข้อมูลจริงใน รพ.สต. นำร่องที่จังหวัดระยอง ระหว่างนั้นเวลา 17:00-18:30 น. จะมี

การประชุมให้คำปรึกษาแก่พนักงานเก็บข้อมูลภาคสนามผ่าน Zoom meeting ทุกวัน จากนั้นในวันที่ 14-17 กุมภาพันธ์ 2566 คณะวิจัยจากส่วนกลางได้เดินทางไปทำการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล ณ พื้นที่ของแต่ละจังหวัดอีกครั้ง หากผลการตรวจสอบเรียบร้อยดีก็ถือว่าการอบรมเสร็จสิ้น หากตรวจสอบพบข้อบกพร่องก็จะเชิญผู้เก็บรวบรวมข้อมูลประชุมผ่าน Zoom meeting ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2566 จนกระทั่งมั่นใจว่าทุกอย่างมีความถูกต้องตรงประเด็น และมีความเชื่อมั่นในการเก็บข้อมูลสูง จึงถือว่าใช้ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตอย่างเป็นทางการจาก อบจ. และผู้อำนวยการ รพ.สต. ที่เป็นตัวอย่างเพื่อเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อ 21 ธันวาคม 2565 เพื่อให้ได้รับอนุญาตเป็นการล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว ก่อนที่จะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล พนักงานเก็บข้อมูลจะต้องนัดหมายวันเวลาที่จะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมทั้งอธิบายแบบสำรวจและข้อมูลที่ต้องการให้ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ของ รพ.สต. ทราบล่วงหน้า ซึ่งอาจทำโดยไปพบโดยตรง หรือผ่าน Zoom meeting ก็ได้ (ตามสะดวก) เมื่อถึงวันนัดหมายก็จะเข้าไปดำเนินการจัดเก็บข้อมูลจากแหล่งบันทึกข้อมูลของ รพ.สต. พร้อมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ ผู้อำนวยการ ตลอดจนประชาชนที่มารับบริการ แล้วบันทึกลงในแบบสำรวจ ทั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละทีมสำรวจจะใช้เวลาจังหวัดละ 5 วันโดยประมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูล ประมวลผล และตีความ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพคณะผู้วิจัยมีวิธีการดังนี้ (1) ใช้โปรแกรม ATLAS.ti เป็นโปรแกรมในการวิเคราะห์ (2) ก่อนนำข้อมูลแต่ละฉบับเข้าสู่โปรแกรม ข้อมูลดังกล่าวจะต้องผ่านการบรรณาธิการให้อยู่ในรูปที่โปรแกรมสามารถอ่านได้ หากเป็นข้อมูลสัมภาษณ์ได้ใช้วิธีถอดเทปบันทึกเสียงออกมาเป็นข้อความ (3) การนำข้อมูลแต่ละชุดเข้าโปรแกรมจะดำเนินการคู่ขนานไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (4) การอ่านผลและตีความผลการวิเคราะห์จะใช้ทั้งผลการวิเคราะห์และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องประกอบกันโดยหลังจากวิเคราะห์ข้อมูลเป็นรายจังหวัดแล้วจะนำข้อมูลรายจังหวัดมายกระดับเป็นข้อมูลภาคโดยการอุปนัย (inductive inference) และจากภาคจะพิจารณาหาข้อค้นพบในภาพรวมของประเทศ ซึ่งจะได้ถอดข้อค้นพบสำคัญที่หลายจังหวัดและภาคมีลักษณะทำนองเดียวกันขึ้นเป็นข้อค้นพบในภาพรวม จากนั้นคณะวิจัยจะร่วมกันวินิจฉัยตีความร่วมกันโดยใช้กรอบแนวคิดการวิจัย หลักทฤษฎีระบบสุขภาพปฐมภูมิและวัตถุประสงค์ในการวิจัยเป็นกรอบอ้างอิง และเชิญผู้เกี่ยวข้องมาร่วมวินิจฉัยด้วย (ผ่านทาง Zoom Meeting)

ผลการค้นพบ

หลังจากวิเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลรายจังหวัดมายกระดับเป็นข้อมูลภาคและจากภาคจะพิจารณาหาข้อค้นพบในภาพรวมของประเทศ ซึ่งจะได้ถอดข้อค้นพบสำคัญที่หลายจังหวัดและภาคมีลักษณะทำนองเดียวกันขึ้นเป็นข้อค้นพบในภาพรวม เพื่อตอบคำถามการวิจัย 13 ข้อที่กำหนดไว้ข้างต้น ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของ รพ.สต. ที่ศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของ รพ.สต. ตัวอย่างที่เก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกตามรายภาค ภาคละ 2 จังหวัด รวมทั้งหมด 8 จังหวัด มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของ รพ.สต. ที่ศึกษา

ภาค	จังหวัด	จำนวน รพ.สต. ที่ศึกษาจำแนกตามขนาด			
		เล็ก	กลาง	ใหญ่	รวม
เหนือ	นครสวรรค์	0	3	1	4
	พิจิตร	1	2	1	4
อีสาน	นครราชสีมา	2	1	1	4
	สกลนคร	1	1	2	4
กลาง	ระยอง	1	2	1	4
	กาญจนบุรี	1	2	1	4
ใต้	นครศรีธรรมราช	1	2	1	4
	กระบี่	0	3	1	4
	รวม	**7**	**16**	**9**	**32**

จากตารางข้างต้น รพ.สต. ที่ศึกษาใน 8 จังหวัด จังหวัดละ 4 แห่ง รวมทั้งหมด 32 แห่ง เป็น รพ.สต. ขนาดเล็กจำนวน 7 แห่ง รพ.สต. ขนาดกลาง จำนวน 16 แห่ง และ รพ.สต. ขนาดใหญ่ จำนวน 9 แห่ง ทั้งนี้จังหวัดนครสวรรค์และกระบี่ไม่มี รพ.สต. ขนาดเล็ก

2. ข้อค้นพบตามโจทย์การวิจัย

ผลการวิจัยได้รับคำตอบตามโจทย์การวิจัย สรุปได้ดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 สรุปผลการค้นพบจากการวิจัยประเมินผล

n=32

โจทย์ในการประเมิน	ผลการประเมิน		คำอธิบายโดยย่อ
	คำตอบ	ร้อยละ	
1. นโยบายหลักการจัดบริการของ รพ.สต. ที่ให้ความสำคัญตามสภาพปัญหาสำคัญของพื้นที่ก่อนการถ่ายโอนและหลังการถ่ายโอนมีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญหรือไม่ อย่างไร	เหมือนเดิม	68.75	ยังยึดนโยบายการจัดบริการทั้ง 5 ด้านเหมือนเดิม
	ดีกว่าเดิม	25.00	รพ.สต. ให้ความสำคัญกับการทำงานเชิงรุกในพื้นที่มากขึ้น
	แย่กว่าเดิม	0.00	-
	ไม่แน่ใจ	6.25	ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ
2. เปรียบเทียบการจัดบริการในสถานบริการ ก่อนและหลังถ่ายโอนว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร	เหมือนเดิม	50.00	รพ.สต. ยังให้บริการแผนกต่าง ๆ ในสถานบริการเหมือนก่อนถ่ายโอน
	ดีกว่าเดิม	28.13	บริการแผนกต่าง ๆ มีบุคลากรและเครื่องมือเพิ่มขึ้น ประชาชนพึงพอใจ
	แย่กว่าเดิม	12.50	ขาดแคลนบุคลากรวิชาชีพ, ขาดการสนับสนุนจาก CUP
	ไม่แน่ใจ	9.37	ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ
3. เปรียบเทียบการจัดบริการทันตสาธารณสุข/ทันตกรรม ระหว่างก่อนโอนและหลังโอนว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร	เหมือนเดิม	65.62	มีบริการทันตกรรมโดยได้รับการสนับสนุนจาก CUP เช่นเดิม
	ดีกว่าเดิม	12.50	อบจ. จัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ทันตกรรมให้แก่ รพ.สต. เพิ่มขึ้น
	แย่กว่าเดิม	12.50	ขาดการสนับสนุนจาก CUP, ติดขัดเรื่องวิชาชีพของทันตาภิบาล
	ไม่แน่ใจ	6.25	ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ
	ไม่มีบริการ	3.12	ไม่มีบริการ
4. เปรียบเทียบการจัดบริการแพทย์แผนไทย ระหว่างก่อนโอนและหลังโอนว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร	เหมือนเดิม	76.56	ยังคงให้บริการเหมือนเดิมและมีบริการทุกประเภทอย่างครบถ้วน
	ดีกว่าเดิม	10.16	อบจ.จัดหาแพทย์แผนไทยเพิ่มขึ้น และสนับสนุนบริการนี้เป็นพิเศษ
	แย่กว่าเดิม	3.13	บุคลากรแพทย์แผนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ถ่ายโอนมาด้วย
	ไม่แน่ใจ	10.16	ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ
5. เปรียบเทียบการจัดบริการกายภาพบำบัด ระหว่างก่อนโอนกับหลังโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร	เหมือนเดิม	87.49	รพ.สต. ไม่มีบริการนี้ในหน่วยบริการแต่มีบริการในชุมชนเหมือนเดิม
	ดีกว่าเดิม	3.13	อบจ. จัดหานักกายภาพบำบัดไว้สำหรับออกให้บริการและบริการถี่ขึ้น
	แย่กว่าเดิม	3.13	ขาดการสนับสนุนจาก CUP
	ไม่แน่ใจ	6.25	ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ
6. เปรียบเทียบการจัดบริการในชุมชนระหว่างก่อนโอนและ	เหมือนเดิม	53.13	ยังจัดบริการในชุมชนได้ครบถ้วนทุกประเภทบริการและกลุ่มเป้าหมาย
	ดีกว่าเดิม	17.19	อบจ. สนับสนุนการทำงานเชิงรุกในชุมชน โดยไม่ยึดติดตัวชี้วัด

โจทย์ในการประเมิน	ผลการประเมิน		คำอธิบายโดยย่อ
	คำตอบ	ร้อยละ	
หลังโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร	แย่กว่าเดิม	25.00	ขาดการประสานระหว่าง อบจ. สสจ. และ รพช.
	ไม่แน่ใจ	4.68	ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ
7. เปรียบเทียบการบริการระบบรับ-ส่งไปรักษาต่อ (Referral System) ระหว่างก่อนโอนและหลังโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร	เหมือนเดิม	93.74	ยังคงประสานการรับ-ส่งต่อกับหน่วยบริการระดับต่าง ๆ เหมือนเดิม
	ดีกว่าเดิม	3.13	มีทีมสหวิชาชีพครบตามที่กำหนดทำให้เกิดการดูแลที่ต่อเนื่อง
	แย่กว่าเดิม	0.00	-
	ไม่แน่ใจ	3.13	ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ
8. เปรียบเทียบการได้รับการสนับสนุนจาก รพช. และหน่วยเหนือในด้านการบริการระหว่างก่อนโอนกับหลังโอนว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร	เหมือนเดิม	68.76	ยังคงได้รับการสนับจาก CUP ทั้งแพทย์ ยา เวชภัณฑ์ และ Telemed
	ดีกว่าเดิม	3.13	เป็นการสนับสนุนจาก อบจ.
	แย่กว่าเดิม	22.91	รพ.สต. ส่วนใหญ่หลังถ่ายโอนไม่ได้รับการสนับจาก CUP
	ไม่แน่ใจ	5.20	ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ
9. การให้บริการประชาชนในเขตความรับผิดชอบอย่างทั่วถึงก่อนและหลังถ่ายโอนมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร	เหมือนเดิม	78.12	ยังคงออกให้บริการโดยไม่มีขีดความสามารถบริการได้อย่างครอบคลุม
	ดีกว่าเดิม	18.75	มีทรัพยากรเพิ่มขึ้น ทำได้สามารถให้บริการได้ทั่วถึงมากขึ้น
	แย่กว่าเดิม	0.00	-
	ไม่แน่ใจ	3.13	ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ
10. เปรียบเทียบการให้บริการโดยรวมหลังการถ่ายโอน รพ.สต. มาสังกัด อบจ. มีผลกระทบต่อบริการของ รพ.สต. หรือไม่ อย่างไร	เหมือนเดิม	40.63	เพิ่งถ่ายโอนมาโดยทั่วไปยังเหมือนเดิม
	ดีกว่าเดิม	21.87	มีทรัพยากรเพิ่มขึ้น
	แย่กว่าเดิม	18.75	บุคลากรและเงินไม่ได้ถ่ายโอนมาด้วย
	ไม่แน่ใจ	18.75	ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าดีขึ้นหรือแย่ลง

ที่มา: ผลสรุปของการวิจัย

1. นโยบายหลักในการจัดบริการของ รพ.สต. ที่ให้ความสำคัญตามสภาพปัญหาสำคัญของพื้นที่ก่อนการถ่ายโอนและหลังการถ่ายโอนมีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญหรือไม่ อย่างไร

พบว่า รพ.สต. จำนวน 22 แห่ง (ร้อยละ 68.75) เห็นว่าหลังการโอนย้ายไป อบจ. นโยบายการจัดบริการยังให้ความสำคัญตามสภาพปัญหาของพื้นที่**เหมือนเดิม**ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสุขภาพ และการคุ้มครองผู้บริโภค

กลุ่มที่ตอบว่า **ดีกว่าเดิม** มีจำนวน 8 แห่ง (ร้อยละ 25) โดยอธิบายว่า รพ.สต. ยังจัดบริการ 5 ประเภทบริการมาตรฐานตามปกติแต่มีการเปลี่ยนแปลงลำดับความสำคัญในด้าน

การดำเนินงาน เช่น ส่งเสริมสุขภาพร่วมกับชุมชนในเชิงรุกมากขึ้น มุ่งควบคุมโรคในพื้นที่ที่วิกฤตมากที่สุดก่อน เน้นบริการที่ประชาชนต้องการและได้ประโยชน์มากที่สุดก่อน และที่สำคัญคือ หลังการถ่ายโอน อบจ. ได้จัดสรรเจ้าหน้าที่เพิ่มเติมให้ รพ.สต. ซึ่งส่งต่อการให้บริการประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

ส่วนกลุ่มที่ตอบว่า **ไม่แน่ใจ** ซึ่งมีจำนวน 2 แห่ง (ร้อยละ 6.25) ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ

2. การจัดบริการการแพทย์ในสถานบริการก่อนและหลังถ่ายโอนว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า **ยังคงเหมือนเดิม** คิดเป็นร้อยละ 50.00 (จำนวน 16 แห่ง) เนื่องจากมีจำนวนบุคลากรหลังการถ่ายโอนไม่แตกต่างไปจากก่อนการถ่ายโอน ทุกแผนกบริการ สำหรับกลุ่ม รพ.สต. ที่พบว่า **ดีกว่าเดิม** คิดเป็นร้อยละ 28.13 (จำนวน 9 แห่ง) เนื่องจากได้รับบุคลากร งบประมาณ และเครื่องมือเพิ่มเติมทำให้บริการได้มากขึ้น ส่วนกลุ่มที่ตอบว่า **แย่กว่าเดิมหรือเลวกว่าเดิม** คิดเป็นร้อยละ 12.50 (จำนวน 4 แห่ง) เนื่องจากมีบุคลากรน้อยกว่าเดิม เพราะบุคลากรส่วนหนึ่งไม่ถ่ายโอนมาด้วย และได้โอนย้ายไปอยู่ที่อื่นก่อนการถ่ายโอน ส่วนกลุ่มที่เหลือ ร้อยละ 9.37 (จำนวน 3 แห่ง) พบว่า **ไม่มีความเห็น** โดยไม่มีเหตุผลอธิบายที่ชัดเจน

3. การจัดบริการทันตสาธารณสุข/ทันตกรรมระหว่างก่อนโอนและหลังโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ประกอบด้วย 2 บริการ ต่อไปนี้

(1) การบริการรักษาพยาบาลทันตกรรม:

รพ.สต. ประมาณครึ่งหนึ่ง (19 แห่ง ร้อยละ 59.38) เห็นว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดย รพ.สต. ยังคงไม่มีบริการทันตกรรมและไม่มีบุคลากรด้านทันตกรรม ทำให้ต้องพึ่งพาบริการจาก รพ.สต. อื่น หรือไปขอรับการสนับสนุนบุคลากรจาก รพช. ส่วน รพ.สต. ที่มีบริการทันตกรรมก็จะมีเจ้าหน้าที่ทันตาภิบาลมาให้บริการในรายที่ไม่ซับซ้อน มีการออกไปให้บริการนอก รพ.สต. เดือนละ 1-2 ครั้งโดยเน้นเรื่องการส่งเสริมป้องกัน ภายใต้การควบคุมของทันตแพทย์จากโรงพยาบาลแม่ข่าย

กลุ่มที่เห็นว่าหลังการถ่ายโอนดีกว่า (4 แห่ง ร้อยละ 12.50) เพราะ อบจ. จัดหาทันตแพทย์มาให้บริการสัปดาห์ละ 1 วัน บาง รพ.สต. มีเจ้าหน้าที่ให้บริการทุกวัน บาง อบจ. มีการจัดงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์และเครื่องมือแพทย์ใหม่ ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการทันตกรรมได้มากขึ้นและสะดวกขึ้น

รพ.สต. เห็นว่าหลังโอนแย่ลงกว่าเดิม (6 แห่ง ร้อยละ 18.75) เนื่องจากไม่มีการถ่ายโอนเจ้าหน้าที่ด้านทันตกรรมมาด้วย ในขณะที่ อบจ. ยังไม่สามารถสรรหามาทดแทนได้ ทำให้โรงพยาบาลแม่ข่ายไม่สามารถสนับสนุนการปฏิบัติงานของทันตาภิบาลได้ ด้วยเหตุผลตามข้อกำหนดทางวิชาชีพ

ส่วน รพ.สต. ที่ตอบว่าไม่แน่ใจ (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ

ไม่มีบริการ (1 แห่ง ร้อยละ 3.13)

(2) การบริการส่งเสริมและป้องกันทางทันตสาธารณสุข:

รพ.สต. ส่วนใหญ่ (23 แห่ง ร้อยละ 71.88) เห็นว่าทั้งก่อนและหลังการถ่ายโอนมีการให้บริการเหมือนเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริการทันตกรรมแก่ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย NCD เด็กวัยเรียนและศูนย์เด็กเล็ก โดยได้รับการสนับสนุนจาก รพช. เนื่องจาก รพ.สต. ไม่มีเจ้าหน้าที่ทันตกรรมเป็นของตนเอง

กลุ่มที่ตอบว่าหลังถ่ายโอนดีกว่าเดิม (4 แห่ง ร้อยละ 12.50) ให้เหตุผลว่า อบจ. จัดอุปกรณ์และเครื่องมือทันตกรรมมาจากโรงพยาบาลแม่ข่าย ทำให้ประชาชนได้รับบริการอย่างทันท่วงที สะดวก และรวดเร็ว กลุ่ม รพ.สต.

ที่เห็นว่าหลังถ่ายโอนแย่กว่า (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) ให้เหตุผลว่า รพ.สต. ขาดเจ้าหน้าที่ทันตกรรมเพราะไม่ได้รับถ่ายโอนตามมาด้วย

ส่วน รพ.สต. ตอบว่าไม่แน่ใจ (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) เห็นว่าบริการทันตกรรมเพิ่งจะมีการถ่ายโอน ระบบงาน เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างยังไม่เข้าที่เข้าทาง แต่อย่างไรก็ตาม อบจ. บางแห่งยังไม่มีแผนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมป้องกันทันตสาธารณสุขที่ชัดเจน จึงยังไม่สามารถระบุได้

ไม่มีบริการ (1 แห่ง ร้อยละ 3.13)

4. การจัดบริการแพทย์แผนไทยระหว่างก่อนโอนและหลังโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร

ประกอบด้วย 5 บริการ ต่อไปนี้

(1) การจ่ายยาตามเกณฑ์โรงพยาบาลเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสาน:

พบว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่ (23 แห่ง ร้อยละ 71.88) เห็นว่าเหมือนเดิมเพราะสามารถเบิกยาแพทย์แผนไทยจากโรงพยาบาลแม่ข่ายมาให้บริการได้แม้ว่าจะได้มาไม่ครบ 10 รายการตามเกณฑ์ก็ตาม การบริการยังใช้ระบบเดิมเหมือนก่อนการถ่ายโอน นอกจากนี้แม้ว่า รพ.สต. ยังขาดบุคลากรด้านแพทย์แผนไทยโดยตรงแต่เจ้าหน้าที่ รพ.สต. ได้ผ่านการอบรมแพทย์แผนไทยและการสั่งใช้บริการแพทย์แผนไทยและเภสัชกรรมไทยจึงไม่เกิดปัญหาในการบริการ

กลุ่มที่เห็นว่าหลังการถ่ายโอนดีกว่า (4 แห่ง ร้อยละ 12.50) เนื่องจาก อบจ. ได้จัดหาแพทย์แผนไทยมาเพิ่มและมีแผนปรับปรุงบริการแผนไทยให้ดีขึ้น

กลุ่มที่เห็นว่าหลังโอนแย่ลง (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) เพราะปัญหาบุคลากรด้านแพทย์แผนไทยไม่ได้ถ่ายโอนมาด้วย ทำให้บริการขาดความต่อเนื่อง

ส่วนกลุ่มที่ไม่แน่ใจ (3 แห่ง ร้อยละ 9.38) เห็นว่าเป็นช่วงรอยต่อการถ่ายโอน อบจ. อยู่ระหว่างปรับปรุงให้เข้าที่เข้าทาง

(2) การบริการนวดไทย:

รพ.สต. ส่วนใหญ่ (21 แห่ง ร้อยละ 65.63) เห็นว่าการบริการนวดไทยยังมีบริการทั้งในและนอกสถานบริการอย่างต่อเนื่องตามวันและเวลาที่กำหนดเช่นเดิม

กลุ่มที่ตอบว่าดีขึ้น (5 แห่ง ร้อยละ 15.63) เพราะพบว่า อบจ. มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการแพทย์แผนไทยเป็นพิเศษ เช่น จัดหาแพทย์แผนไทยที่มีใบประกอบวิชาชีพ มีแผนปรับปรุงห้องแพทย์แผนไทย และฝึกอบรมเพิ่มทักษะหมอนวดไทย เป็นต้น

กลุ่มที่เห็นว่าแย่ลง (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) เพราะปัญหาขาดแคลนบุคลากรไม่ได้ถ่ายโอนมาเป็นสำคัญ

ส่วนกลุ่มที่ไม่แน่ใจ (4 แห่ง ร้อยละ 12.50) ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ

(3) การบริการเภสัชกรรมไทย:

ส่วนใหญ่ (28 แห่ง ร้อยละ 87.50) เห็นว่าการจัดบริการเภสัชกรรมไทยยังให้บริการเป็นปกติในรูปแบบเดิม เจ้าหน้าที่ด้านเภสัชกรรมก็ยังขาดแคลนเหมือนเดิม การเบิกจ่ายยาสมุนไทยยังได้รับการสนับสนุนจากโรงพยาบาลแม่ข่ายตามปกติ

กลุ่มที่เห็นว่าหลังถ่ายโอนแล้วดีขึ้น (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) เพราะมีพยาบาลวิชาชีพที่จบแพทย์แผนไทย และเภสัชกรที่มีใบประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมไทยโดยตรง จึงให้บริการแก่ประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

ส่วนกลุ่มที่ตอบว่าไม่แน่ใจ (3 แห่ง ร้อยละ 9.38) ไม่ได้ระบุเหตุผล

(4) การบริการเวชกรรมไทย:

รพ.สต. ส่วนใหญ่ (26 แห่ง ร้อยละ 81.25) เห็นว่าเหมือนเดิมเพราะการให้บริการตรวจรักษาทางเวชกรรมไทยยังให้บริการตามปกติ ยังคงไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและบุคลากรแพทย์แผนไทยเหมือนก่อนถ่ายโอน

กลุ่มที่เห็นว่าหลังการถ่ายโอนดีกว่า (3 แห่ง ร้อยละ 9.38) เพราะมีการถ่ายโอนพยาบาลวิชาชีพด้านแพทย์แผนไทยที่มีใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมไทย และ อบจ. ได้จัดสรรเจ้าหน้าที่เพิ่มมากขึ้นทำให้การบริการเวชกรรมไทยมีคุณภาพมากขึ้น

ส่วนกลุ่มไม่แน่ใจ (3 แห่ง ร้อยละ 9.38) ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ

5. การจัดบริการกายภาพบำบัดในสถานบริการก่อนถ่ายโอนและหลังถ่ายโอนมีความแตกต่างกันบ้างหรือไม่ อย่างไร

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่ (27 แห่ง ร้อยละ 87.49) มีความเห็นว่าการบริการกายภาพบำบัดในสถานบริการมีสภาพเหมือนเดิม ทั้งก่อนและหลังการถ่ายโอนไม่มีบริการใน รพ.สต.

นักกายภาพบำบัดจะออกไปให้บริการในชุมชน โดยออกเยี่ยมบ้านผู้ป่วยทุกคนอย่างน้อยเดือนละครั้ง

กลุ่มที่เห็นว่าหลังถ่ายโอนดีกว่า (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) เพราะทาง อบจ. ได้จัดสรรนักกายภาพบำบัดออกให้บริการเพิ่มขึ้นเป็นสัปดาห์ละครั้ง

กลุ่มที่เห็นว่าแย่ลง (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) ให้เหตุผลว่าก่อนการถ่ายโอน นักกายภาพบำบัดจาก รพช. จะมาให้บริการที่ รพ.สต. สัปดาห์ละครั้ง แต่ภายหลังถ่ายโอนไม่มีนักกายภาพบำบัดมาให้บริการที่ รพ.สต. อีกเลย

ส่วนกลุ่มที่ไม่แน่ใจ (3 แห่ง ร้อยละ 9.38) ไม่ระบุเหตุผล

6. การจัดบริการในชุมชนระหว่างก่อนโอนและหลังโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ประกอบด้วย 4 บริการ ต่อไปนี้

(1) การดูแลสุขภาพต่อเนื่องที่บ้านและการดูแลสุขภาพระยะยาว 4 กลุ่มเป้าหมาย:

ผลการวิจัยพบว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่ (21 แห่ง ร้อยละ 65.63) เห็นว่า*เหมือนเดิม*เพราะทั้งก่อนและหลังการถ่ายโอน รพ.สต. สามารถให้บริการได้ตามปกติ

กลุ่มที่เห็นว่า*หลังถ่ายโอนดีกว่า* (8 แห่ง ร้อยละ 25.00) มีเหตุผลว่า อบจ. ได้จัดสรรบุคลากรเพิ่มเข้ามาทำให้การเยี่ยม/ติดตามกลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 กลุ่มดำเนินการได้ตามแผนที่วางไว้ มีการกำหนดแผนงานที่ชัดเจนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการจัดงบให้กับส่วนที่ต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน รวมทั้งการสนับสนุนอุปกรณ์ดูแลผู้ป่วยให้สามารถเบิก-ยืมได้ ทำให้การบริการในชุมชนสะดวกรวดเร็ว และครอบคลุมมากขึ้น

กลุ่มที่ตอบว่า*หลังโอนแย่กว่า* (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) เห็นว่าบุคลากรไม่ได้ถ่ายโอนมาด้วย ต้องหาบุคลากรมาทดแทนแต่ยังขาดความเชี่ยวชาญ การบริการจึงไม่ได้คุณภาพตามที่วางไว้

ส่วนกลุ่มที่*ไม่แน่ใจ* (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) ไม่ระบุเหตุผล

(2) การเฝ้าระวัง/สอบสวนโรค:

เป็นที่น่าสนใจว่า รพ.สต. ส่วนใหญ่ (28 แห่ง ร้อยละ 87.50) เห็นว่าหลังจากโอนย้ายแล้ว*แย่ลง* โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานระหว่าง อบจ. กับสาธารณสุขอำเภอ สาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลแม่ข่าย รวมไปถึงการส่งต่อมีปัญหาติดขัดเพราะสังกัดคนละกระทรวง นอกจากนี้เมื่อถ่ายโอนแล้วอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานต่อส่งกลับคืนไปยังโรงพยาบาลแม่ข่ายส่งผลต่อการให้บริการ

กลุ่มที่ตอบว่าหลังการถ่ายโอน*ดีกว่า* (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) เห็นว่า รพ.สต. ได้บุคลากรเพิ่มขึ้นทำให้ดำเนินงานได้ตามแผนงานที่กำหนด

ส่วนกลุ่มที่ตอบว่า*ไม่แน่ใจ* (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) ไม่ได้ให้เหตุผล

(3) การส่งเสริมสุขภาพในลักษณะต่างๆ:

รพ.สต. ส่วนใหญ่เห็นว่า*เหมือนเดิม* (23 แห่ง ร้อยละ 71.88) เพราะ รพ.สต. มีนโยบายส่งเสริมสุขภาพสุขภาพเชิงรุกในชุมชนเหมือนเดิมทั้งก่อนและหลังการถ่ายโอน ถึงแม้ว่าบุคลากรจะไม่ครบตามกรอบอัตรากำลังก็ตาม

กลุ่มที่เห็นว่า*หลังโอนดีกว่า* (7 แห่ง ร้อยละ 21.88) เพราะผู้บริหารเน้นนโยบายสร้างนำซ่อมสนับสนุนการทำงานเชิงรุกในชุมชน โดยนำปัญหาสุขภาพของชุมชนมาแก้ไขโดยไม่ยึดติดกับตัวชี้วัดของกระทรวงสาธารณสุขเพียงอย่างเดียว และการจัดสรรบุคลากรเพิ่มทำให้การส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ส่วนกลุ่มที่ตอบว่า*แย่ลง* (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) และ*ไม่แน่ใจ* (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) ไม่ได้ระบุเหตุผล

(4) การป้องกันและควบคุมโรค:

รพ.สต. ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (24 แห่ง ร้อยละ 75.00) เห็นว่า*เหมือนเดิม*เนื่องจากนโยบายด้านการป้องกันและควบคุมโรคยังเป็นนโยบายเดียวกันกับช่วงก่อนการถ่ายโอน รวมทั้งบุคลากรและภาระงานก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

กลุ่ม รพ.สต. ที่มีความเห็นว่า*ดีขึ้น* (5 แห่ง ร้อยละ 15.63) เพราะได้รับเงินจากโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (เงิน SML) นำไปใช้จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นเพิ่มขึ้น มีการวางระบบการจัดการและงบประมาณที่ชัดเจนมากขึ้น และได้รับความร่วมมือจากบุคลากรใน อบจ. มาช่วยในการป้องกันและควบคุมโรค

กลุ่มที่เห็นว่า*แย่ลง* (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) เพราะหลังจากถ่ายโอนไปแล้ว รพ.สต. ไม่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณสุขอำเภอและโรงพยาบาลแม่ข่ายอีกต่อไป

ไม่แน่ใจ (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) ไม่ได้ระบุเหตุผล

7. การบริการระบบรับ-ส่งไปรักษาต่อ (Referral System) ก่อนโอนและหลังโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

(1) การส่งผู้ป่วยไปรักษาต่อในระดับทุติยภูมิหรือตติยภูมิ:

รพ.สต. เกือบทั้งหมด (30 แห่ง ร้อยละ 93.77) เห็นว่าคุณภาพการบริการยัง*เหมือนเดิม* ยังปฏิบัติงานในรูปแบบเครือข่ายบริการตามระบบเดิมที่กำหนดไว้ เช่น การใช้โปรแกรมส่งต่อผู้ป่วย 3 refer plus การใช้โทรศัพท์หรือ Line ในการประสานงาน เป็นต้น

กลุ่มที่เห็นว่าหลังการถ่ายโอน*ดีกว่า* (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) เพราะเห็นว่ามีแนวโน้มดีขึ้นจากการที่ได้รับงบประมาณเพิ่มเติม กรณีผู้ป่วยเกินขีดความสามารถก็สามารถส่งต่อไปยังโรงพยาบาลแม่ข่ายได้โดยไม่ติดขัด

ส่วนกลุ่มที่*ไม่แน่ใจ* (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ

(2) การรับผู้ป่วยกลับจากบริการระดับทุติยภูมิหรือตติยภูมิ:

รพ.สต. เกือบทั้งหมด (31 แห่ง ร้อยละ 96.88) เห็นว่า*เหมือนเดิม* เพราะ รพ.สต. ให้การดูแลแบบต่อเนื่องตามที่หน่วยบริการระดับทุติยภูมิหรือตติยภูมิกำหนด ผู้ป่วยสามารถได้พบแพทย์ตามนัด มีการติดตาม และประเมินผลเหมือนเดิม

ส่วนกลุ่มที่เห็นว่า*ดีกว่า* (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) เพราะมีทีมสหวิชาชีพครบตามที่กำหนดทำให้การดูแลต่อเนื่องมีคุณภาพมากขึ้น

8. การได้รับการสนับสนุนจาก รพช. และหน่วยเหนือในด้านการบริการระหว่างก่อนโอนกับหลังโอน ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ประกอบด้วย 3 บริการ ต่อไปนี้

(1) การมีแพทย์และ/หรือทันตแพทย์มาสนับสนุนการให้บริการ:

ส่วนใหญ่เห็นว่า*เหมือนเดิม* (21 แห่ง ร้อยละ 65.63) เช่น มีทันตแพทย์หรือทันตาภิบาลมาให้บริการสัปดาห์ละครั้ง แพทย์ออกตรวจคลินิกโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเดือนละครั้ง เป็นต้น โดย รพ.สต. ยังสามารถขอรับคำปรึกษาจากโรงพยาบาลแม่ข่ายได้เหมือนเดิม

ที่เห็นว่า*ดีกว่า* (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) เพราะได้รับการสนับสนุนจาก อบจ. ส่งแพทย์มาบริการเพิ่มขึ้นเป็นเดือนละ 2 ครั้ง

ประเด็นที่น่าสนใจคือกลุ่มที่เห็นว่าหลังถ่ายโอน*แย่ลง*มีมากถึงหนึ่งในสี่ (8 แห่ง ร้อยละ 25.00) เพราะเห็นว่าสถานบริการที่ทำสัญญาเพื่อจัดบริการปฐมภูมิ (Contracting Unit for Primary Care: CUP) ไม่สนับสนุนเหมือนก่อนถ่ายโอนและมีความล่าช้าในการประสานงาน จึงเกิดช่องว่าในการบริการ แต่ก็ไม่ได้แย่มากเพราะมีแพทย์จาก อบจ. มาทดแทนบ้างตามความจำเป็น

กลุ่มที่*ไม่แน่ใจ* (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ

(2) การได้รับการสนับสนุนด้านยา เวชภัณฑ์ และอุปกรณ์การแพทย์:

รพ.สต. ส่วนใหญ่ (21 แห่ง ร้อยละ 65.63) เห็นว่า*เหมือนเดิม* โรงพยาบาลแม่ข่ายยังมีการบริการจัดการยาให้เหมือนเดิม จำนวนรายการยา เวชภัณฑ์ อุปกรณ์การแพทย์ และยาสำรองไม่ต่างไปจากเดิม โดยมีเภสัชกรของ รพช. เป็นผู้ควบคุมการเบิกจ่าย

กลุ่มที่เห็นว่าหลังโอน*ดีขึ้น* (2 แห่ง ร้อยละ 6.25) เห็นว่า ทั้ง อบจ. และแม่ข่ายได้เพิ่มรายการยาในคลินิกให้มากขึ้น และมีเภสัชกรออกตรวจเพิ่มขึ้น

กลุ่มที่เห็นว่าหลังถ่ายโอน*แย่ลง* (6 แห่ง ร้อยละ 18.75) เพราะโรงพยาบาลแม่ข่ายไม่สนับสนุนเหมือนก่อนการถ่ายโอน นอกจากนี้การสนับสนุนจาก อบจ. ยังไม่เพียงพอ มียาและเวชภัณฑ์ขาดไปหลาย

ชนิด การเบิกจ่ายช้าและได้ของมาไม่ตรงและไม่ครบตามที่ต้องการ

ส่วนกลุ่มที่*ไม่แน่ใจ* (3 แห่ง ร้อยละ 9.38) ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ

(3) ระบบการแพทย์ทางไกลเพื่อเพิ่มสมรรถนะการรักษาพยาบาล: พบว่า

รพ.สต. ส่วนใหญ่ (24 แห่ง ร้อยละ 75.00) เห็นว่าก่อนและหลังถ่ายโอน*ไม่มีความแตกต่าง* การแพทย์ทางไกลส่วนใหญ่ไม่ได้ทำเต็มรูปแบบ มีลักษณะเป็นเพียงการปรึกษาทางโทรศัพท์หรือ Line กับแพทย์ใน รพช. เท่านั้น

และพบว่า รพ.สต. ถึงหนึ่งในสี่ (8 แห่ง ร้อยละ 25) *ไม่แน่ใจ*ว่าดีขึ้นหรือแย่ลงกว่าเดิม เนื่องจาก รพ.สต. ไม่นิยมใช้งานระบบการแพทย์ทางไกล บางแห่งไม่มีระบบการแพทย์ทางไกล บางแห่งอยู่ในระหว่างการดำเนินการติดตั้งระบบ จึงยังไม่สามารถสรุปได้ว่าดีขึ้นหรือแย่ลง

9. การให้บริการประชาชนในเขตความรับผิดชอบอย่างทั่วถึงก่อนและหลังถ่ายโอนมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

รพ.สต. ส่วนใหญ่ (25 แห่ง ร้อยละ 78.13) เห็นว่า*เหมือนเดิม* ยังมีการออกให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลจากสถานบริการ แต่ข้อจำกัดด้านบุคลากรจึงทำได้ตามขีดความสามารถที่มีอยู่ โดยพยายามให้ครบทุกด้านและครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่จะเน้นการให้บริการในสถานบริการมากกว่า

กลุ่มที่เห็นว่า*ดีกว่าเดิม* (6 แห่ง ร้อยละ 18.75) เห็นว่ามีการเพิ่มบุคลากรในหน่วยงาน สามารถจัดบริการสุขภาพให้ครบถ้วนและครอบคลุม สามารถออกปฏิบัติงานเชิงรุกได้บ่อยขึ้น ผู้ป่วยส่งต่อและรับการรักษาที่บ้านได้รับการติดตามดูแลดีขึ้น

ส่วนกลุ่มที่*ไม่แน่ใจ* (1 แห่ง ร้อยละ 3.13) ไม่ได้ให้เหตุผลประกอบ

10. การให้บริการโดยรวมหลังการถ่ายโอน รพ.สต. มาสังกัด อบจ. มีผลกระทบต่อบริการของ รพ.สต. หรือไม่ อย่างไร

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เกือบครึ่งหนึ่งของโรงพยาบาลที่เป็นตัวอย่าง (13 แห่ง ร้อยละ 40.63) เห็นว่าโดยรวมแล้วยัง*เหมือนเดิม* เนื่องจาก รพ.สต. เพิ่งมีการถ่ายโอนมาจึงยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการบริการประชาชนมากนัก ยังให้บริการครอบคลุมทุกมิติในด้านสุขภาพเหมือนเดิม

กลุ่ม รพ.สต. ที่เห็นว่าหลังการถ่ายโอน*ดีกว่า* (7 แห่ง ร้อยละ 21.87) ให้เหตุผลว่า รพ.สต. ได้รับการสนับสนุนงบประมาณมากขึ้น ส่งผลต่อการบริการที่ดีขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้มากกว่าเดิม

กลุ่มที่เห็นว่าแย่ลงกว่าเดิม (6 แห่ง ร้อยละ 18.75) ด้วยสองเหตุผลคือการไม่ได้รับถ่ายโอนบุคลากรตามมาด้วย จึงมีบุคลากรไม่เพียงพอ โดยบริการที่มักจะได้รับผลกระทบคือบริการทันตกรรมและ

งานส่งเสริมสุขภาพการให้ปรึกษา เหตุผลอีกประการหนึ่งคือความล่าช้าของระบบการบริหารจัดการเกี่ยวกับยา เวชภัณฑ์ และอุปกรณ์ทางการแพทย์ เกิดปัญหาเบิกยาและเวชภัณฑ์ได้ไม่ครบ เกิดความติดขัดในการให้บริการ เช่น ออกตรวจประจำเดือนของแพทย์ และการส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

และกลุ่มที่เห็นว่า*ไม่แน่ใจ* (6 แห่ง ร้อยละ 18.75) เห็นว่าขึ้นอยู่กับการสนับสนุนของ อบจ. ด้านการเงินและบุคลากร อีกทั้งยังอยู่ในช่วงแรกของการถ่ายโอน ยังไม่สามารถสรุปได้

11. เปรียบเทียบผลดีและผลเสียโดยรวมเนื่องจากการถ่ายโอน รพ.สต. จาก สธ. มาสู่ อบจ.

ผลดีหลังการถ่ายโอน:

รพ.สต. ทั้ง 32 แห่งได้กล่าวถึงผลดีหลังจากถ่ายโอนไปสู่ อบจ. ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านนโยบาย การบริหารจัดการ บุคลากร งบประมาณ การปฏิบัติงาน และการให้บริการ โดยสามารถสรุป***ข้อดีได้ 4 ประการ***

(1) ด้านการให้บริการโดยภาพรวม สามารถจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิได้*ดีขึ้น* ประชาชนเข้าถึงบริการได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจาก อบจ. เกือบทั้งหมด ได้เน้นย้ำเป็นพิเศษในนโยบายการให้บริการแก่ประชาชน โดยต้องคำนึงถึงความพึงพอใจและความนิยม/เชื่อถือของประชาชนต่อบริการ หากประชาชนเสนอแนะประการใด อบจ. ก็มักรับไปปฏิบัติโดยเร็ว ทำให้ รพ.สต. ต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นพิเศษด้วย เนื่องจากการจัดทำตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานมีความสอดคล้องกับบริบทหรือสภาพปัญหาของพื้นที่ ตัวชี้วัดบางตัวที่ไม่เหมาะสมถูกนำออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาระในการเก็บและกรอกข้อมูลให้แก่กรม/กองในส่วนกลางที่ซ้ำซ้อนจะถูกขจัดออกไป จึงลดภาระงานของบุคลากรลงได้อีกส่วนหนึ่ง อีกทั้ง อบจ. ได้จัดทำแผนบริการสุขภาพเพิ่มเติมมาให้ตามบริบทพื้นที่จึงสามารถยกระดับการให้บริการของ รพ.สต. ได้ดียิ่งขึ้น

(2) อบจ. จัดหาบุคลากร*ให้เพิ่มขึ้น* ทำให้สามารถประสิทธิภาพการจัดบริการทั้งในสถานบริการและในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ด้วยเหตุที่นโยบายและวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร อบจ. ให้ความสำคัญกับงานบริการสุขภาพปฐมภูมิ มีการสนับสนุนงบประมาณด้านบุคลากรมาให้ รวมทั้งบางแห่งจัดสรรอัตรากำลังเพิ่มเติมให้ครอบคลุมบริการแต่ละประเภท

(3) ด้านงบประมาณ รพ.สต. ได้รับเงินอุดหนุนตามขนาดของหน่วยบริการ และจาก อบจ. นำมาปรับปรุงบริการ*ให้ดียิ่งขึ้น* นอกจากนั้น หลังการถ่ายโอน อบจ. และ เทศบาล อบต. ได้ร่วมกันจัดสรรเงินกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น ทำให้ รพ.สต. ได้รับงบประมาณส่วนนี้มากขึ้นและงานบริการด้านส่งเสริมป้องกันสุขภาพในชุมชนก็ดีขึ้นด้วย

(4) ด้านการบริหาร รพ.สต. ได้รับการมอบอำนาจด้านการใช้จ่ายเงิน*มากขึ้น* และได้รับการสนับสนุนให้ปฏิบัติงานบนพื้นฐานของความจริง มีตัวชี้วัดความสำเร็จของงานที่อยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชน อีกทั้งผู้บริหาร อบจ. มีนโยบายให้ความสำคัญกับความพึงพอใจในบริการของ

ประชาชน ทำให้ รพ.สต. ต้องพยายามปรับปรุงการบริการ ทั้งบริการเดิมและเพิ่มจำนวนประเภทบริการให้มากขึ้น นอกจากนี้ สายบังคับบัญชาที่สั้นลงและยืดหยุ่นในการจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถลดขั้นตอนการทำงานลง ทำให้การบริการไม่ล่าช้าและมีความรวดเร็ว

ข้อเสียหลังการถ่ายโอน: สามารถสรุปดังนี้

(1) การกำหนดกรอบความรับผิดชอบของ รพ.สต. ไม่ชัดเจน มีลักษณะกว้าง ๆ ทั้งก่อนและหลังการถ่ายโอนยังไม่ได้พิจารณาเรื่องนี้ ทั้งกรอบมาตรฐานคุณภาพของ รพ.สต. ติดดาว ก็ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงของพื้นที่ของแต่ละ รพ.สต. ทั้งด้านการส่งเสริม ป้องกัน การรักษาพยาบาล ฟื้นฟู และงานคุ้มครองผู้บริโภค นอกจากมีผู้ป่วยมารับบริการในโรงพยาบาลมากและเกินขีดความสามารถของบุคลากร และทรัพยากรในการทำงานไม่เพียงพอ การให้ความสำคัญต่อการบริการด้านการส่งเสริมป้องกันในชุมชนต่ำเกินไป นอกจากนี้ การจัดทำข้อมูลตามตัวชี้วัดของกระทรวงสาธารณสุขมีมากและซ้ำซ้อน ทำให้เสียเวลาในการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิ

(2) ที่ผ่านมาส่วนกลางยังคงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมป้องกันต่ำเกินไป โดยนโยบายดั้งเดิมของสถานีอนามัยมีบทบาทหลักในการส่งเสริม ป้องกัน และฟื้นฟู แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็น รพ.สต. จึงกลับมาเน้นงานด้านการรักษา ซึ่งขีดความสามารถของ รพ.สต. มีไม่เพียงพอที่จะรับมือกับความเจ็บป่วยในระดับปฐมภูมิ ได้ขาดบุคลากรทางการแพทย์และบุคลากรระดับวิชาชีพเป็นอย่างมาก รพ.สต. รับมือไม่ไหว จึงทำให้ผู้ป่วยระดับปฐมภูมิหลั่งไหลไปคับคั่งที่ รพช. แทน นอกจากนี้ การปฏิบัติงานที่ถูกกำหนดโดยมาตรฐานตัวชี้วัดจากส่วนกลางส่งผลให้ความใกล้ชิดกับประชาชนก็น้อยลงไปเรื่อย ๆ หลังการถ่ายโอนแม้ว่าปัญหาเหล่านี้ ได้ลดลงบ้าง แต่ก็ยังเป็นจำนวนน้อย จึงเป็นโจทย์ท้าทายที่หน่วยเหนือต้องแก้ไขและรับผิดชอบด้วย

(3) บุคลากรไม่เพียงพอ โดยยังมีความขาดแคลนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพ แพทย์แผนไทย นักการบัญชี และนักคอมพิวเตอร์ผู้ที่มีประสบการณ์แล้วได้ปฏิเสธที่จะโอนย้ายตามไปด้วย นอกจากนี้ โรงพยาบาลแม่ข่ายหลายแห่งยังลดหรือหยุดสนับสนุนด้านบุคลากรทางการแพทย์ โดยอ้างว่าอยู่คนละสังกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทันตแพทย์จากโรงพยาบาลแม่ข่ายที่เมื่อก่อนเคยมาให้บริการที่ รพ.สต. สัปดาห์และครั้ง แต่ปัจจุบันงดไปแล้ว บริการแพทย์แผนไทยที่มีความต้องการสูงขึ้นแต่ใน รพ.สต. ขนาดเล็กยังไม่มีการกำหนดกรอบอัตรากำลัง ทำให้ผู้ป่วยติดเตียงและผู้ป่วยโรคกล้ามเนื้อที่ต้องการรับบริการนวดต้องรอคิวนานหรือต้องไปรับบริการที่อื่น เป็นต้น

(4) งบประมาณด้านการส่งเสริมป้องกันได้รับการจัดสรรน้อยเกินไป โดยได้รับการจัดสรรเฉลี่ยเพียง ร้อยละ 8.8 เท่านั้น ในขณะที่เกือบครึ่งหนึ่งของงบประมาณ รพ.สต. (ร้อยละ 48) เป็นค่าใช้จ่ายด้านบุคลากร นอกจากนี้ งบประมาณด้านการส่งเสริมป้องกันจำนวนมากยังถูกนำไปใช้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

เช่น มีการนำมารวมไว้ในหมวดเงินบำรุง เพื่อนำไปใช้จ่ายในด้านอื่นที่จำเป็น ยิ่งทำให้งบประมาณที่จะนำไปใช้เพื่อการส่งเสริมป้องกันมีน้อยลงไปอีก

(5) ระบบการแพทย์ทางไกล (Telemedicine) มีข้อจำกัด ทั้งด้านอุปกรณ์ ระบบซอฟต์แวร์ ทักษะของผู้ใช้ และความสม่ำเสมอในการใช้งาน ด้วย รพ.สต. คาดหวังให้เป็นหน่วยบริการปฐมภูมิที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายและสะดวกโดยใช้ระบบ Telemedicine เป็นเครื่องมือสำคัญ แต่ทว่าระบบนี้มีข้อจำกัดหลายประการ เช่น อุปกรณ์และระบบสัญญาณ ทำให้ใช้งานไม่ได้เต็มประสิทธิภาพ และสุดท้ายก็ไม่นิยมใช้ ซึ่งถ้าหากอาศัยกลไกอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) นำระบบ Telemedicine ไปสู่ผู้ป่วยติดเตียงหรือผู้ป่วยที่ไม่สามารถเดินทางมารักษาที่ รพ.สต. ได้ จะทำให้การบริการสุขภาพปฐมภูมิมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(6) ข้อติดขัดในระบบการแพทย์ฉุกเฉิน ด้วยการแพทย์ฉุกเฉินของ รพ.สต. จะดำเนินการแบบพหุภาคีร่วมกับโรงพยาบาลแม่ข่ายและมูลนิธิกู้ภัยในการรับรักษาและส่งต่อ แต่ปัจจุบันสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติไม่ได้จ่ายเงินชดเชยการออกปฏิบัติการการแพทย์ฉุกเฉินให้กับมูลนิธิกู้ภัยต่างๆ ทำให้มีการหยุดออกวิ่งรับผู้ป่วยฉุกเฉิน นอกจากนี้ รพ.สต. บางแห่งยังขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ซึ่งต้องการการสนับสนุนจากสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติในการพัฒนาบุคลากรด้านการแพทย์ฉุกเฉิน

12. ปัญหาหลักในการจัดบริการให้แก่ประชาชน ก่อนและหลังถ่ายโอนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร มีอะไรบ้าง

ปัญหาอุปสรรคในการให้บริการของ รพ.สต. อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการถ่ายโอน นั้นมีปรากฏในหลายด้านทั้งดีขึ้น เหมือนเดิม และแย่ลง *ประการแรก* การจัดบริการส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกเป็นภารกิจสำคัญของ รพ.สต. แต่กลับพบว่ายังขาดการวางแผนที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมทั้งก่อนและหลังจากการถ่ายโอน *ประการที่สอง* ปัญหาบุคลากรที่ยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะบุคลากรวิชาชีพที่ยังไม่ครบตามกรอบอัตรากำลังทั้งก่อนและหลังการถ่ายโอน *ประการที่สาม* ยังขาดการสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในการออกปฏิบัติงานเชิงรุก *ประการที่สี่* งบประมาณไม่เพียงพอต่อการจัดบริการด้านการส่งเสริมป้องกัน และ*ประการที่ห้า* ขาดการสนับสนุนจากโรงพยาบาลแม่ข่ายและ สสจ. เครื่องมือแพทย์ไม่ครบ บางชิ้นถูกดึงกลับไปหลังจากถ่ายโอน

13. การปรับปรุงบริการของ รพ.สต. ตามความเหมาะสมควรมีแนวทางอย่างไร

จากข้อมูลที่ รพ.สต. เป้าหมาย 32 แห่งได้เสนอแนะเพื่อปรับปรุงบริการหลังการถ่ายโอนจาก สธ. สู่ อบจ. หลายประการ *ประการแรก* คือ ควรนิยามขนาดความรับผิดชอบของ รพ.สต. ให้มีความชัดเจนโดยมุ่งเป้าไปที่การจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมป้องกันเป็นลำดับแรก ได้แก่การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ด้านงานส่งเสริมป้องกันเชิงพื้นที่ การส่งเสริมสุขภาพตามกลุ่มวัย การให้

ความรู้แก่ประชาชนในการดูแลสุขภาพของตนเองได้ในเบื้องต้น *ประการที่สอง* บุคลากรไม่เพียงพอ เมื่อ รพ.สต. มีหน้าที่ในการรักษาอาการเจ็บป่วยในเบื้องต้นด้วยนั้น จึงปฏิเสธไม่ได้ที่ รพ.สต. ต้องมีบุคลากรที่สามารถรองรับภารกิจด้านนี้ได้ ดังนั้น รพ.สต. ควรได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาทักษะบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยาบาลเวชปฏิบัติ *ประการที่สาม* ผู้บริหารระดับนโยบายควรให้ความสำคัญในเรื่องการจัดสรรบุคลากรให้ครบตามกรอบอัตรากำลังเพื่อให้ รพ.สต. สามารถจัดบริการได้อย่างมีคุณภาพทุกกิจกรรม ใน รพ.สต. ขนาดใหญ่ที่มีผู้มาใช้บริการมากจะเกิดปัญหาการขาดแคลนพยาบาลวิชาชีพส่วน รพ.สต. ขนาดเล็กมักจะมีความต้องการแพทย์แผนไทย *ประการที่สี่* รพ.สต. ไม่สามารถจัดบริการทันตกรรมได้เพราะไม่มีทันตแพทย์มาปฏิบัติหน้าที่เหมือนก่อนการถ่ายโอน สาเหตุสำคัญมาจากปัญหาต้นสังกัด อย่างไรก็ตาม รพ.สต. ได้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการพึ่งพา รพ.สต. อื่นหรือส่งต่อไปรับบริการที่โรงพยาบาล แต่ในอนาคตต้องขอรับการสนับสนุนบุคลากรจากโรงพยาบาลชุมชนในการดำเนินงานด้านทันตกรรมเหมือนก่อนถ่ายโอน หรือการอนุญาตให้บริการบางประเภทไม่ต้องใช้วิชาชีพแพทย์/ทันตแพทย์ โดยให้บุคลากรด้านทันตาภิบาลสามารถทำงานได้ ทั้งนี้เพื่อให้มีบริการทันตกรรมใน รพ.สต. และไม่ส่งผลกระทบกับภาระค่าใช้จ่ายของประชาชนในการเดินทางไปรับบริการที่โรงพยาบาลชุมชน *ประการที่ห้า* เพิ่มงบประมาณด้านการส่งเสริมป้องกันให้เพียงพอและมีแผนการใช้จ่ายเงินด้านการส่งเสริมป้องกันและกำหนดระเบียบการใช้จ่ายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ควรการจัดสรรงบประมาณหมวดอื่น ๆ ให้เพียงพอกับความต้องการจำเป็นของ รพ.สต. ด้วย *ประการที่หก* ควรพัฒนาระบบ Telemedicine ให้สามารถใช้งานได้จริง โดยมีแพทย์ต้นทางที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการวินิจฉัยรักษาควบคู่ไปกับการทำงานเชิงรุกในพื้นที่โดย รพ.สต. และ อสม. *ประการที่เจ็ด* อบจ. ควรร่วมมือกับสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติและร่วมมือกับหน่วยงานภาคี เช่น กู้ภัย เพื่อแก้ปัญหาระบบการแพทย์ฉุกเฉินที่ยังติดขัด จัดสรรงบประมาณ จัดหาอุปกรณ์ และสรรหาบุคลากรที่ขาดแคลนโดยเฉพาะพยาบาลวิชาชีพ ตลอดจนพัฒนาทักษะแก่เจ้าหน้าที่ รพ.สต. ที่ประจำอยู่ปัจจุบันให้เกิดความชำนาญในการรับมือเหตุฉุกเฉิน *ประการสุดท้าย* ควรปรับภาพลักษณะและสร้างอัตลักษณ์เพื่อให้เห็นความแตกต่าง สามารถตอบโจทย์การบริการของพื้นที่ได้

อภิปรายผล

การศึกษาการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิของ รพ.สต. โดยเปรียบเทียบบริการก่อนถ่ายโอนและหลังถ่ายโอนตามโจทย์ 13 ข้อได้แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าและข้อจำกัดของการถ่ายโอน รพ.สต. ไปสู่ อบจ. หลายประการ ในด้านการบริหารจัดการพบว่ามีข้อติดขัดเกิดขึ้นในการปรับตัวให้สอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์ใหม่ ซึ่งมักเป็นปัญหาในระยะต้นของ อบจ. ที่เพิ่งรับการถ่ายโอน แต่ผลการประเมินก็พบแนวโน้มการบริการจัดการที่ดีของ รพ.สต. ที่ได้ถ่ายโอนไปแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง สิ่งที่ผลการประเมิน

สะท้อนภาพให้เห็นอย่างชัดเจนคือ เมื่อ รพ.สต. ไปอยู่ภายใต้ อปท. ที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงและปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชนจะทำให้การกำหนดนโยบายสุขภาพมีความสอดคล้องกับบริบทหรือปัญหาของพื้นที่มากขึ้น ประการสำคัญ รพ.สต. หลายแห่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพในเชิงรุกมากกว่าก่อนการถ่ายโอน

อย่างไรก็ตาม ยังคงพบปัญหาในการกำหนดนโยบายและตัวชี้วัดผลการปฏิบัติของ รพ.สต. ที่ยังไม่ชัดเจนจากระดับบนจนถึงระดับปฏิบัติ ด้วยเหตุที่ รพ.สต. เป็นหน่วยงานด้านสาธารณสุข จึงพบว่า รพ.สต. หลายแห่งยังคงยึดนโยบายที่กำหนดมาจากต้นสังกัดเดิม (กระทรวงสาธารณสุข) อย่างเคร่งครัด ต่อมาเมื่อถ่ายโอนไปยัง อบจ. แล้วจึงรวมนโยบายและตัวชี้วัดใหม่ (กระทรวงมหาดไทย) เพิ่มเข้าไป ซึ่งงานวิจัยที่ผ่านมามักจะได้ข้อมูลสะท้อนกลับจากผู้ปฏิบัติงานว่าต้องแบกรับภาระงานมากเกินไป บางแห่งเลือกที่จะปรับปรุงหรือนำตัวชี้วัดของสังกัดเดิมออกไปแล้วรวมกับของต้นสังกัดใหม่ ซึ่งก็ไม่มีแนวทางชัดเจนว่าสิ่งไหนควรคงเก็บไว้และสิ่งไหนสามารถตัดออกไปได้ ปัญหาที่ รพ.สต. ภายใต้สังกัด อบจ. ต่าง ๆ มีการกำหนดนโยบายและตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันเช่นนี้ทำให้แนวทางการปฏิบัติงานของ รพ.สต. แต่ละแห่งมีพันธกิจที่ผูกพันไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตาม ความไม่ชัดเจนนี้มักเกิดขึ้นในระยะต้นของการถ่ายโอนซึ่งฝ่ายนโยบายควรจะต้องมีการพิจารณาปรับปรุงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

*หลังการถ่ายโอน*สังกัดของ รพ.สต. ยังก่อให้เกิดความลักลั่นและมีปัญหาขึ้นกับการประสานงานและการสนับสนุนการบริการที่เคยได้รับจากโรงพยาบาลแม่ข่ายซึ่งเป็นสังกัดเดิม โดย รพ.สต. บางแห่งไม่สามารถขอคำปรึกษาจากโรงพยาบาลแม่ข่ายที่เป็นพี่เลี้ยง โดยอ้างว่าไม่อาจให้การสนับสนุนข้ามสังกัดได้ บางแห่งจำกัดเวลาให้คำปรึกษาโดยต้องติดต่อไปในช่วงเวลาราชการเท่านั้น และที่สำคัญสถานบริการที่ทำสัญญาเพื่อจัดบริการปฐมภูมิไม่สนับสนุนแพทย์/ทันตแพทย์/เภสัชกรเหมือนก่อนถ่ายโอนและมีความล่าช้าในการประสานงาน ข้อมูลที่สะท้อนมาจากพื้นที่สนับสนุนว่าการเปลี่ยนสังกัดมีผลสำคัญทำให้ความสัมพันธ์กับหน่วยงานเดิมที่เคยราบรื่นกลับกลายเป็นติดขัดมีปัญหา ในอดีตที่ผ่านมา ปัญหานี้ทำให้ อบจ. บางแห่งเกิดความไม่มั่นใจที่จะรับโอน หันไปสร้างศูนย์บริการสาธารณสุขของตนเองขึ้นมาแทน (Kowit Phuangngam et al., 2012) ซึ่งข้อค้นพบนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เคยถูกระบุไว้ในการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว (Jiruth Sriratanaban, 2023; Anond Kulthanmanusorn et al., 2018) ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องทบทวนและจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง รพ.สต. กับหน่วยที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสม หรือหากข้อมูลเหล่านี้มีอยู่แล้วก็ถือเป็นจุดอ่อนด้านการสื่อสาร ต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รับรู้โดยทั่วไป

*ประเด็นบุคลการทางการแพทย์*ที่มีปัญหาขาดแคลนไม่ครบตามอัตรากำลังซึ่งเกือบทุก รพ.สต. สะท้อนว่าเป็นปัญหาสำคัญจำเป็นต้องได้รับการดูแลแก้ไขเร่งด่วน เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า

รพ.สต. แต่ละแห่งมีความต้องการไม่เหมือนกัน โดยมักจะพบว่า รพ.สต. ขนาดใหญ่ที่มีผู้มาใช้บริการมากจะเกิดปัญหาขาดแคลนพยาบาลวิชาชีพ ในขณะที่ รพ.สต. ขนาดเล็กมีความต้องการแพทย์แผนไทย บาง รพ.สต. ที่ต้องให้บริการผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงเป็นจำนวนมากมีความต้องการหมอนวดไทย เป็นต้น กล่าวเฉพาะแพทย์แผนไทยซึ่งมีแนวโน้มความต้องการสูงขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรไทย แต่ด้วยข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณทำให้ รพ.สต. ขนาดกลางและเล็กไม่มีการกำหนดอัตราแพทย์แผนไทย มีเพียงผู้ช่วยแพทย์แผนไทย (หมอนวดไทย) ได้เพียง 1 อัตราเท่านั้น ส่วนรพ.สต. ขนาดใหญ่กำหนดให้มีแพทย์แผนไทยและผู้ช่วยแพทย์แผนไทย (หมอนวดไทย) อย่างละ 1 อัตรา (Viroj Tangcharoensathien, 2018) ทั้งนี้การกำหนดอัตราแพทย์แผนไทยเป็นไปตามเกณฑ์ผู้ปฏิบัติงานเต็มเวลาเทียบเท่า (Full Time Equivalent: FTE) ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรในอนาคต ดังนั้นการวิเคราะห์ปัญหาของพื้นที่เพื่อหาภาระงานและกำหนดความต้องการกำลังคนที่เหมาะสมจึงควรได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากวิธีการกำหนดอัตรากำลังตามเกณฑ์ผู้ปฏิบัติงานเต็มเวลาเทียบเท่า (FTE) เพียงอย่างเดียว ปัญหาบุคลากรเหล่านี้ส่งผลต่อการบริการสุขภาพปฐมภูมิที่พยายามจะนำแนวคิดเวชศาสตร์ครอบครัวมาใช้

สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากผลการค้นพบดังกล่าวมาสรุปได้ว่า หลังการถ่ายโอน สถานะของบริการมีทั้งส่วนที่เหมือนเดิมและส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการถ่ายโอน ดังนี้ (1) ร้อยละ 50.00 พบว่ายังเหมือนเดิม ร้อยละ 28.13 พบว่า ดีกว่าเดิม ร้อยละ 12.50 พบว่า แย่กว่าเดิม อีกร้อยละ 9.37 ตอบว่าไม่แน่ใจ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ดีกว่าเดิมเล็กน้อย โดยส่วนที่ดีกว่าเดิมลบด้วยส่ว นที่แย่กว่าเดิม มีค่าร้อยละ 15.63 (28.13-12.50 = 15.63) (2) ในด้านข้อดีหลังการถ่ายโอน คือ ทำให้บริการดีขึ้น เนื่องจากได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น อบจ. จัดหาคนมาให้เพิ่มขึ้น ผอ.รพ.สต. ได้รับการมอบหมายอำนาจในการทำงานเพิ่มขึ้น ทำให้การบริการมีความคล่องตัวมากขึ้น (3) ในด้านข้อด้อยหลังการถ่ายโอน คือ ทำให้บริการติดขัดมากขึ้น เนื่องจากมีบุคลากรจำนวนหนึ่งไม่ได้ถ่ายโอนมาด้วยและไม่สามารถจัดหาบุคลากรมาทดแทนได้ โรงพยาบาลแม่ข่ายบางแห่งได้ระงับการสนับสนุนโดยอ้างว่าไม่อาจให้การสนับสนุนข้ามกระทรวงได้ และ รพ.สต. ยังใหม่ต่อการปรับตัวให้เข้ากับระเบียบของสังกัดใหม่ (4) ในด้านการปรับปรุงพัฒนาบริการให้ดีขึ้น ในระยะสั้นควรจัดให้มีระบบสนับสนุนบริการแบบทางไกล (telemedicine) พัฒนาบุคลากรที่มีอยู่ให้มีขีดความสามารถในการบริการดีขึ้น จัดทำโครงการขยายการเกษียณอายุของบุคลากร รพ.สต. สำหรับในระยะยาว ควรเร่งรัดพัฒนาบุคลากรให้ครบถ้วนตามกรอบกำลังคน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (1) รัฐควรบูรณาการระบบบริการของ รพ.สต. ในส่วนที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุขและสังกัด อบจ. ให้มีเอกภาพเป็นหนึ่งเดียว โดย สสจ. และ อบจ. ควรร่วมมือกันทำงานในลักษณะพหุภาคี (2) ควรเร่งรัดผลิต/จัดหากำลังคนให้ครบตามกรอบกำลังคน (3) ควรพัฒนาขีดความสามารถกำลังคนที่มีอยู่ให้มีขีดความสามารถในบริการสูงขึ้น (4) จัดให้มีระบบการแพทย์ทางไกล ระบบรับส่งผู้ป่วยให้ทั่วถึง (5) รักษาความร่วมมือระหว่าง รพ.สต. กับ รพช. แม่ข่ายให้ดีเหมือนก่อนการถ่ายโอน

2. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ เพื่อให้บริการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อบจ. และ สสจ. ควร (1) ร่วมมือกันจัดโครงการ รพ.สต. สาธิต อย่างน้อยจังหวัดละ 1 แห่ง (2) ควรศึกษาเพื่อค้นหารูปแบบการแพทย์ทางเลือกมาใช้ในระดับ รพ.สต. (3) ควรศึกษารูปแบบภาคีมีส่วนร่วมในการจัดบริการสุขภาพระหว่าง รพ.สต. และประชาชนในพื้นที่ (4) ควรศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพบริการของ รพ.สต. ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายต่อหน่วย แนวโน้มภาระบริการในอนาคตของ รพ.สต. และการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในการดูแลตนเองด้านสุขภาพ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

Announcement of the Committee on Decentralization to Local Administrative Organizations Regarding the Criteria and Procedures for Transferring the Mission of the Chaloem Phrakiat 60th Anniversary Nawaminthrachini Health Station and Subdistrict Health Promoting Hospital to the Provincial Administrative Organization. *Royal Gazette,* 134, 254D (19 October 2021), 14-15.

Anond Kulthanmanusorn, Nithiwat Saengruang, Yaowaluk Wanwong, Hathairat Kosiyaporn, Woranan Witthayapipopsakul, Jaruayporn Srisasalux, Weerasak Putthasri, & Walaiporn Patcharanarumol. (2018). *Evaluating the transfer of primary care units to local government organizations: Synthesizing lessons from 51 areas and policy options*. Retrieved from https://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228/4866/hs2401.pdf

Choochai Supawongse, Somsak Chunharas, Ladda Damrikarnlerd, Supattra Srivanichakorn, & Kasem Vechasuthanon. (2009). Service manual of health promotion hospital. district. T Q P. Retrieved from https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/2855?locale-attribute=th

Constitution of the Kingdom of Thailand, B. E. 2017. *Royal Gazette*, 134, 40 (6 April 2017), 2, 6, 11, 14, 15.

Daravan Rongmuang, Intira Sukrungreung, Jeraporn Thongdee, Lalita Dechavoot, Kritsanee Suwannarat, ... Jirachart Reungwatcharin. (2022). *Providing services according to primary care service standards and service standards certification of subdistrict health promoting hospitals under the provincial administrative organization*. Bangkok: Health Systems Research Institute.

Health Systems Research Institute. (2023, 20 December). Transfer of subdistrict health promotion hospital. Retrieved from https://hsiu.hsri.or.th/

Jiruth Sriratanaban, Noppcha Singweratham, Mano Maneechay, Daoroong Komwong, Nittida Pattarateerakun, Supustra Sensai, ... Bunnaris Saisum. (2023). *Assessment of the impact on public health after the transfer of the subdistrict health promoting hospital to the provincial administrative organization in fiscal year 2023: Phase. No. 1 assessing warning signs of potential impacts on health status. From studying retrospective data and preparing case studies*. Bangkok: Health Systems Research Institute.

Kowit Phuangngam, Supasawad Chardchawarn, Teerasak Unaromlert, Tassanee Buakam, and Suwanna Manarojananon. (2012). Complete report on the project to analyze the situation of public health service provision. In the local government organization area. Bangkok: Health Systems Research Institute.

Office of Primary Health System Support. (2021). Guidelines for the development of starred health promotion hospitals (Starred health promotion hospitals) Retrieved from https://government.icti.co.th/uploads/2019071512183 43FXLFX0/20210301150359_1_PzMa4Y1.pdf

Primary Health System Act 2019. *Royal Gazette*, 136, 56A (30 April 2019).

Ratthayanaphit Ratchathawan, Benjawan Thanormchayatawat, Rungnapa Chantra, Boonprajuk Junwin, Wanlapa Dissara, ... Chanatda Anupat. (2022). *Health service model of the Chaloem Phrakiat 60th Anniversary Nawaminthrachini health station and subdistrict health promoting hospital. After the transfer of missions to the provincial administrative organization using the mechanism of the primary health system act 2019.* Retrieved from https://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228 /5821/hs2941.pdf

Sasitorn Taptagaporn, Supang Wattanasoei, Jirapat Longkul, Katiya Ivanovitch, and Sirima Mongkolsomlit. (2023). People's views and expectations regarding the transfer of subdistrict health promotion hospitals to the management of local administrative organizations. Retrieved from https://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228/5929/hs3016.pdf

Schulberg, H. C., & Baker, F. (1968). Program evaluation models and the implementation of research findings. *American Journal of Public Health and the Nation's Health*, *58*(7), 1248-1255.

Somtanuek Chotchoungchatchai, Sasivimol Ontong, Sonvanee Uansri, Nitjanan Panapong, Patjirapohn Suosot, Thanin Pattanasiri, Pispasinee Pisansin, and Kamolphat Markchang. (2022). Situation processing mechanisms and support for health policy and system technical work: The case of transferring subdistrict health promotion hospitals to the provincial administrative organization. Retrieved from https://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228/5864/hs2965.pdf

Songkramchai Leethongdee. (2011). Complete report on progress assessment and impact analysis in the implementation of the health decentralization plan. Retrieved from https://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228/3103/hs1776.pdf

Starfied, B. (1998). Primary care: Balancing health needs, services and technology. London: Oxford University Press.

Supattra Srivanichakorn. (2009a). Primary health care, primary care and family medicine definition, meaning and interrelationships. Retrieved from https://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228/2671/p011-015.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Supattra Srivanichakorn. (2009b). Primary public health. primary health care system and family medicine: Definitions, meanings, and connections. Retrieved from http://kb.hsri.or.th>dspace>handle.

Udom Thumkosit. (2024). *Research in public administration and social sciences: The science of knowledge and research methods*. Bangkok: Faculty of Public Administration National Institute of Development Administration.

Vinai Leesmidt & Supasit Pannarunothai. (2016) The role and appropriate choices of the Ministry of Public Health after 10 years of health decentralization. *Journal of วิsearch. 10*(3), 262-276.

Viroj Tangcharoensathien, Krisada Sawaengdee, Benjaporn Rajataram, Kamolnut Muangyim, Atiya Sarakshetrin, ... Benjaporn Rajataram. (2018). *Study of workload and workforce productivity in subdistrict health promoting hospital (Subdistrict health promoting hospital).* Retrieved from https://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle /11228/4893 /hs2417.pdf

World Health Organization. (2007). *Everybody's business-strengthening health systems to improve health outcomes: WHO's framework for action*. Retrieved from https://iris.who.int/handle/10665/43918.

Yaovaman Suasangtong & Rampai Kaewvichien. (2012). 5 years of transferring health centers to sub-district administrative organizations and municipalities: Public health decentralization 2007-2011. *Public Health System Research Journal, 6*(1), 86-99.